

بسم الله الرحمن الرحيم

معرفی مجدد يك مجموعه فلسفی عزیز الوجود و نفیس ۱۰۰ رساله‌ای موجود در

کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)^۱

حسین متقی

hosseinmottaghi@yahoo.com

یکی از مراکز فرهنگی کشور که حاوی مهم‌ترین و بزرگ‌ترین مجموعه‌ی میراث فرهنگی و دینی، خصوصاً در حوزه‌ی شیعی در ایران و نیز سومین کتابخانه بعد از کتابخانه‌ی سلیمانیه در استانبول - ترکیه و دارالکتب قاهره در مصر، از نظر تعداد نسخ، در سطح جهان است، کتابخانه‌ی بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ می‌باشد. در این کتابخانه، دستنویس‌های بسیار نفیسی قرار دارند که به اعتراف همگان از امتیازات ویژه و منحصر بفردی برخوردارند و کمتر کتابخانه‌ای در ایران و حتی در سطح جهان میتوان یافت که حاوی چنین میراث گران‌بهایی از پیشینیان مسلمان و فرهیخته بوده باشد. به یقین جایگاه کتابخانه و شناساندن نسخه‌های این کتابخانه، بی‌تردید بخشی مرهون زحمات طاقت فرسای فهرست‌نگار محترم آن، حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای سید احمد حسینی اشکوری، می‌باشد که طی سالیان متمادی يك تنه توانسته یازده هزار دستنویس، که با احتساب رساله‌های درون مجموعه‌ها بیش از هفده هزار اثر را در ۲۷ جلد فهرست معرفی نموده و زمینه‌های پژوهشی هزاران محقق و پژوهشگر را فراهم ساخته است، که به حقیقت باید دست مریزاد گفت (شکر الله سعیم).

فهرست‌های یاد شده، علی‌رغم فوائد بسیار و زحمات فراوانی که انصافاً در نگارش آن‌ها کشیده شده، از آنجا که نگارش آن به صورت "فهرست‌نگاری انفرادی" بوده، قطعاً خالی از خطا و اشتباه نیست، چنانکه اگر اندکی در لابلاي مجموعه فهرس کتابخانه، تفحص، تورق و تأمل بکنیم، در می‌یابیم که در فهرست‌نگاری بخشی از نسخه‌های این کتابخانه، خصوصاً نسبت به «دستنویس‌های فارسی و ترکی» و نیز نسخه‌هایی که به اصطلاح

"مجموعه" محسوب می‌گردند، چندان دقت کافی و توجه عمیق به عمل نیامده است، و به اعتراف بسیاری از پژوهشگران و فهرست‌نگاران، بازنگاری و تجدید نظر در فهرس آن کتابخانه، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر و انکارناپذیر است، با این تأکید که دفتر تجدید نظر در داده‌های کتاب‌شناختی و نسخه‌شناختی نسخه‌های خطی در همه‌ی فهرس دستنویس‌ها منتشر شده در ایران و خارج - بدون تبعیض - به جهت مشخصه‌ی خاص پژوهشی در این نوع آثار، باید همیشه باز باشد و نباید هیچ‌وقت بسته شود.

می‌توان بعد از يك تفحص و تحقیق میدانی در تمام مجلدات فهرست‌های یاد شده، گفت که عمده‌ترین معضل فهرست‌های این کتابخانه، نگارش فهرست "بدون ذکر منابع کتاب‌شناختی و مؤید نسخه‌شناختی" است، هر چند که در مرتبه‌ی نازل‌تر، "فهرست‌نگاری انفرادی" نیز بر آن نقیصه علاوه می‌گردد. کارشناسان و متخصصان امر فهرست‌نگاری دستنویس‌ها متفق‌القولند که: نتیجه و محصول فهرست‌نگاری نسخ خطی بدون ذکر منبع کتاب‌شناختی و نیز مؤید نسخه‌شناختی و بیشتر با اتکاء به اطلاعات شخصی و محفوظات ذهنی، هرگز اثری عاری از خطا و مصون از اشتباهات نخواهد بود؛ که البته این نقیصه نه فقط در فهرست‌های این کتابخانه که از مشخصه‌های عمومی فهرست‌های منتشر شده در ایران می‌باشند، که نوعاً به جهت عدم دسترسی فهرست‌نگار به مصادر کتاب‌شناختی، عدم توانایی فهرست‌نگار در بهره‌گیری از فهرست‌ها و منابع یاد شده، که گاه به زبان‌های لاتین نیز هستند، به نگارش فهرست در قالب‌های سنتی و بدون ذکر منبع کتاب‌شناختی یا مؤید نسخه‌شناختی منجر می‌گردد.

برای نمونه بازنویسی مجدد و انتشار فهرست نسخه‌های خطی ترکی معرفی شده در فهرس کتابخانه یا فراموش شده در زوایا و خمول مجموعه‌ها به قلم نگارنده‌ی سطور، نمونه‌ای بسیار کوچک و خرد برای اثبات این مدعاست؛ چنانکه راقم سطور از سال ۱۳۷۳ش، پس از بررسی فهرس منتشر شده‌ی کتابخانه و مشاهده‌ی اشتباهات و خطاهای متعدد در

این فهارس، اصلاح و تهیّه‌ی استدراک برای آن‌ها را، در دستور کار تدریجی خویش قرار داده و با استمداد الهی و بهره‌گیری از تذکرات و یادداشت‌های عالمانه‌ی تولیت و ریاست محترم کتابخانه، جناب آقای دکتر مرعشی، نیز رئیس محترم بخش فهرست‌نگاری نسخ خطّی، آقای سیّد محمد اصفیایی، نظریات و دیدگاه‌های اصلاحی و مستدلّ پژوهشگران، مصححان ایرانی و خارجی و نیز یادداشت‌های متعدّد همکاران گرانمایه‌ی فهرست‌نگار در بخش فهرست‌نویسی نسخ خطّی کتابخانه: آقایان میرمحمد موسوی، ابوالفضل حافظیان و محمدحسین امینی و سایر محققان بخش فهرست‌نویسی، الحمدلله پس از گذشت حدود ۱۰ سال تلاش مداوم، اینک استدراکاتی ارزشمند و نفیس در چندین جلد، نسبت به فهارس منتشر شده‌ی کتابخانه تهیّه شده که امید است به حول و قوه‌ی الهی به زودی شاهد انتشار تدریجی آن‌ها باشیم.

باید گفت نخستین اثر از این سلسله استدراکات "دستنویس‌های ترکی" معرفی شده در فهارس پیشین کتابخانه بود، که الحمدلله مجلد نخست آن در قالب فهرست نسخه‌های خطّی ترکی، سال ۱۳۸۱ش از سوی این کتابخانه و زیر نظر تولیت و ریاست محترم کتابخانه، منتشر گردید و چنانکه با استفاده از شماره‌های نسخ، به فهرست پیشین، مراجعه و مقایسه شود، کیفیت معرفی آن‌ها در دو مرحله‌ی پیشین و جدید، کاملاً آشکار خواهد گردید؛ استدراکات بعدی این فهرست‌ها نیز به: الف) فهرست دستنویس‌های فارسی کتابخانه (جلد ۱)، ب) فهرست دستنویس‌های از قلم افتاده در مجموعه‌ها، ج) فهرست مجامع کتابخانه، د) فهرست دستنویس‌های ترکی کتابخانه (جلد ۲) و ... اختصاص دارد که امید است به تدریج و با مدد الهی معرفی شده و انتشار یابد.

اینک برای اثبات "ضرورت بازنگاری و تجدید نظر در این گونه آثار" - که پیش‌تر از نظر گذشت - و اهمیّت دادن به این امر خطیر و بنیادی و توجّه دادن اولیای امور و دست اندرکاران کتابخانه‌ها به این نوع مجموعه‌ها، به عنوان حسن ختام این نوشتار و از باب

براعت استهلالِ استدراکاتِ یاد شده، مجموعه‌ای بسیار نفیس و تقریباً منحصر به فرد صد رساله‌ای را که به هر دلیل در فهرست‌نگاری نخستین، فقط نیمی از آن یعنی حدود ۴۹ رساله، فهرست و شناسانده شده بود، مجدداً به صورت "فهرست نامگوی" با ذکر منابع کتابشناختی، معرفی نموده و تفصیل آن را عجلتاً به فرصت دیگری موکول می‌سازیم.

این مجموعه‌ی بسیار نفیس با شماره‌ی نسخه‌ی «۲۸۶» پیش‌تر در جلد نخست *فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه‌ی آیت الله العظمی مرعشی نجفی* رحمته به صورتی ناکافی و نارسا معرفی شده، که اینک با امعان نظر بیش‌تری مجدداً به فهرست‌نگاری مستند و معرفی اجمالی (نامگوی) رساله‌های آن مجموعه‌ی شریف و عزیزالوجود، که بیش‌ترین آن‌ها فلسفی است، می‌پردازیم؛ غالب رساله‌های این نسخه در ماه‌های متعدد سال ۱۰۷۲هـ از سوی «شاه مراد [بن نقدعلی] فراهانی [ورامینی]»^۲ به خط نستعلیق وی نگاشته شده است. عناوین و نام رساله‌ها به سنگرف و گاه نانوخته است، آثار بسیار ناچیز رطوبت بر فراز برگ‌های (۱ - ۶۰) مشاهده می‌گردد، در برخی برگ‌ها به ندرت نشانه‌های تصحیح با عبارت "صح" و برخی نسخه بدل‌ها با نشان "خ" قابل رؤیت است، در میان رساله‌ها برگ‌هایی یا قطعاتی سفید مانده، که نشان می‌دهد نسخه‌ی اصل ناخوانا یا بخشی از آن سقیم بوده است؛ نسخه، خالی از اغلاط نیست، که به نظر می‌رسد کاتب بیش‌تر به جهت همان ناخوانا بودن اصل، نتوانسته آن‌ها را بخواند، هرچند که اگر در يك چنین مجموعه‌ی سنگین صد رساله‌ای منصفانه نگاه کنیم، این اغلاط و تصحیفات تا حدودی قابل اغماض است؛ چرا که خود کاتب در چندین جا عباراتی به مانند: «كان الأصل سقیم جداً جداً»؛ آورده، که نشان می‌دهد وی حقیقتاً بذل وسع کرده است.

پیش از شروع رساله‌ها، بین برگ‌های (۲ ب - ۳ ب) فهرست عناوین رساله‌های این مجموعه، که همراه ردیف و شماره‌ی صفحه‌ای، که با دست بر آن نگاشته‌اند، در حدود ۸۰ رساله آمده است. نیز روی آغازین برگ مجموعه (۲ الف) يك تملك با عنوان «ابن احمد»

همراه مهر مربع «لا إله إلا الله الملك الحق المبين عبده أوترا ب ۱۱۲۲»، که قاعدتاً با توجه به سجع مهر وی، نام کامل این شخص «ابوترا ب بن احمد» خواهد بود، تاریخ ساخت مهر وی نیز سال ۱۱۲۲ هـ می‌باشد که در میان مهر وی منعکس است؛ روی برگ سوم (۴ الف) تملک و دستخط دانشمند و فقیه برجسته‌ی شیعی، یعنی «محقق سبزواری»، صاحب *کفایة الاحکام* و همچنین *ذخیره المعاد*، با عبارات: «مما أنعم الله تعالى على عبده الضعيف محمدباقر بن محمد مؤمن السبزواری الشریف» همراه مهر بیضی شکل وی، با سجع: «محمدباقر السبزواری ۱۰۶۵» و تملک دیگری، مربوط به فرزند «محقق سبزواری» با مهر مربع: «محمدجعفر بن محمدباقر الشریف السبزواری ۱۱۱۷» و همچنین تملک دیگری با عبارات: «ثم انتقل إلى العبد الضعيف ابن محمد إبراهيم، أحمد الأردكاني الشریف وفقه الله» و «ثم انتقل بتوفيق الله الملك السبحانی إلى ابن محمد إبراهيم، أحمد الأردكاني» همراه مهر مربع «العبد المذنب أحمد ۱۱۲۲» دیده می‌شود.

گفتنی است در آغاز این مجموعه‌ی گرانمایه، دستخط حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله، بنیانگذار این کتابخانه، با عبارات: «هذه نسخة حاوية لرسائل من فلاسفة الإسلام واليونان و علی ظهرها تملک المولى محمدباقر السبزواری و نجله المولى محمدجعفر و [أيضاً] المولى أحمد الأردكاني؛ شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي» و همچنین تولیت و ریاست محترم کتابخانه باعبارت: «در تاریخ ۱۳۴۲/۱۰/۱۵ در قم ابتیاع گردید؛ سیّد محمود المرعشی النجفی» آمده است.

تعداد سطور: ۲۷، تعداد برگ: ۴۴۷، نوع کاغذ: شرقی (احتمالاً سمرقندی) نخودی ضخیم آهار مهره زده، اندازه‌ی متن: ۲۰ × ۱۱/۵ سانتیمتر، اندازه‌ی جلد: ۲۷/۵ × ۱۸ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول زرین، با ترنج و سرترنج ضربی زمینه طلائی و سرخ و طرح و نقش گل و بوته؛ دارای لبه برگردان (طبله)؛ اندرون: زرشکی، مجدول به طلا؛ عطف و مغزی (گوشه و لبه‌ها): تیماج مشکی.

شماره‌ی «۲۸۶/۱»، ۲۰ برگ (۴ ب - ۲۳ الف):

۱. سرّ الاسرار لتأسيس السياسة و ترتيب أحوال الرياسة = السياسة في تدبير المحکمة و حفظ الرياسة = السياسة في تدبير الرياسة = المقالات العشر (فلسفه - عربی)

مترجم: ابو زكريّا يحيى بن بطريق (درگذشته بعد از سال ۲۰۰ هـ.).

آغاز: «بسملة، الحمد لله الذي حرّك السماء على الأمّهات الأضداد و سكن الأرض بالجبال الأوتاد و رفع أعلامها بغير عماد ... أصلح الله أمير المؤمنين و أيّده على حماية الدين و أبقاه على رعاية أحوال المسلمين فإن عبده امتثل أمره و التزم مأخذه من البحث عن كتاب السياسة...».

انجام: «... و ما تحتها من الأفراد مستويين الطالب يغلب المطلوب مستويين المطلوب يغلب الطالب بحمل حساب النيم بعون الله و منه».

رقم كاتب: «لقد فرغ من تحرير هذا الكتاب الشريف في يوم الثلاثاء ۶ شهر جمادى الأولى سنة ۱۰۷۵ هـ..، حرّره الفقير إلى الله الغني شاه مراد فراهاني؛ تم».

ك: ۱. دائرة المعارف بزرگ اسلامی: ج ۳، ص ۱۱۸؛ ۲. مقدمه بر تاريخ علم: ج ۱، صص ۶۴۸-۶۴۹؛

3. *Verzeichniss der Arabischen handschriften der königlichen bibliothek zu Berlin: Bd. V, S. 105-106*

شماره‌ی «۲۸۶/۲»، ۹ برگ (۲۴ الف - ۳۲ الف):

۲. الحکمة المشرقیة = الفلسفة المشرقیة = منطق المشرقيين (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.).

آغاز: «بسملة، الحمد لله أهل أن یحمد لعزّته و جبروته ... الفنّ الأوّل في التصوّر، المقالة الأولى في مقدّمات التصوّر و بعد فقد نزعنا بنا ألهمه إلى أن نجمع كلاماً فيما اختلف البحث فيه ...».

انجام: «فإنّ هذين إذا كانا مجهولين فقلت مثلاً في تعريف المثلث أنّه و المساوی...» ناتمام.

ك: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۸۰-۹۳.

شماره‌ی «۲۸۶/۳»، ۲ برگ (۳۳ الف - ۳۴ الف):

(منطق - عربی)

۳. القیاس

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).
آغاز: «بسملة، كتب الشيخ سلطان العارفين خاتم المشايخ أبوسعید بن أبي الخير إلى الشيخ الرئيس، قدس الله روحهما: أتوقع الجواب المشيع من حضرت الشيخ ... إذا كان الغرض في القیاس الوصول إلى العلم بالنتيجة ... فأجاب الشيخ ... و قال قد فهمت الرقعة...».
انجام: «... قد مسّه نار و كذلك في المثال الثالث و لعلّ هذا البيان يكفي في حلّ هذه الشبهة و الله أعلم».

ک: ۱. الذریعة: ج ۱۷، ص ۲۲۰؛ ۲. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۴.

شماره‌ی «۲۸۶/۴»، ۲ برگ (۳۴ الف - ۳۵ الف):

(فلسفه - عربی)

۴. المعاودة في أمر النفس والفيض

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).
آغاز: «فكتب الشيخ سلطان العارفين خاتم المشايخ أبوسعید بن أبي الخير، قدس الله روحه: أسبغ الله تعالى على الشيخ الرئيس موادّ النعم المتواليّة و رفع له عماد الدولة النامية قد تجدد على الخادم إشكالان، أمّا الأوّل قد ذكرتُ في خلال الكلام ... فأجاب فقد وصلت المسئلة ...».

انجام: «... هذا ما أردنا أن نبين و بعد هذا يذكر رسالة الفيض الألهی في أوّل السؤال الثاني من أمر النفس فأقول الأفعال و الإنفعالات».

ک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۵.

شماره‌ی «۲۸۶/۵»، ۲ برگ (۳۵ الف - ۳۵ ب):

(فلسفه - عربی)

۵. سبب إجابة الدعاء و كیفیة الزيارة و تأثيرها

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).
آغاز: «و كتب أيضاً الشيخ العارفين ... إلى الشيخ الرئيس ... و بعد فأسأل مولای و رئیس،
جدد الله له أنواع السعادة و حقق له نهاية المنى ... عن سبب إجابة الدعاء و كیفیة الزيارة و
حقیقتها و تأثيرها فی النفوس و الأبدان ... فأجابه الشيخ ... سألت، بلغك الله السعادة القصوى
... أوضح لك كیفیة الزيارة ...».

انجام: «... الاستدامة بشروق نور الله ... هداانا الله و أياك إلى تخلص النفس من شوائب هذا
المعروض للزوال أنه لما يريد كل خير فقال و الحمد لله حقّ حمده و صلّى الله على محمد و
آله».

فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۶-۷.

شماره‌ی «۲۸۶/۶»، ۲ برگ (۳۵ الف - ۳۶ الف):

۶. مسأله من كتاب النفس = الصورة المعقولة (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).
آغاز: «و كتب إليه، قدّس الله روحه، سأل سيّدنا و مولانا الشيخ الرئيس ... عن شرح قوله
في كتاب النفس [من الشفاء]، إن كان محلّ الصورة المعقولة جسماً ... فأجاب و قال الصورة
المعقولة على ما هي في الجوهر العاقل .....».
انجام: «... أو متشابهين لا تشابهان الكلّ في المعنى ليس في القدر و الشكل و العدد و ليس
كذلك و هو أعلم».

فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۷.

شماره‌ی «۲۸۶/۷»، ۱ برگ (۳۶ الف):

۷. رسالة في أنّ لكلّ حيوان و نبات نباتاً (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).

آغاز: «و كتب أيضاً، قدّس الله روحه العزيز، مدّ الله تعالى في بقائه ليرتفع الخدم في رياض فضائله ... [أ] ما البرهان على أنّ في كل حيوان و نبات ثباتاً و أنّ ذلك الثابت جسم ... فأجاب الشيخ الرئيس، قدّس الله روحه، كلّ حيوان بالفعل يبقى حيواناً...». انجم: «... و لآمانع أن يكون للشيء شخصيتان من وجهين يعرف هذا من باب التشخيص في الكتب المطوّلة و الله تعالى أعلم بالصواب».

ك: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۱۰ - ۱۱.

شماره‌ی «۲۸۶/۸»، ۲ برگ (۳۶ الف - ۳۷ الف):

۸. سرّ القدر = معنی قول الصوفيّة: «من عرف سرّ القدر فقد أُلحد» = القضاء و القدر و المشيئة (رسالة في ...)
(فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).

آغاز: «و سأل أيضاً، قدّس الله روحه، عن معنی قول الصوفيّة: " من عرف سرّ القدر فقد أُلحد"؛ فقال في جوابه: إنّ هذه المسئلة فيها أدنی غموضه و هي من المسائل التي لم يزل مرموزة...».

انجم: «... لا يطاق حمل ما يرتكبه من الفساد و يختلّ نظام أمور العالم بتوليّة المنحلّ عن القيدین فهذا ما حضرني على هذا السؤال و الله أعلم بالصواب و السداد».

ك: ۱. الذريعة: ج ۱۲، ص ۱۶۹؛ ۲. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۹ - ۱۰.

شماره‌ی «۲۸۶/۹»، ۱ برگ (۳۷ الف):

۹. قضاء الله تعالى
(فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).

آغاز: «و كتب إليه أيضاً، قدّس الله روحه العزيز، جزاك الله عتاً خيراً، فهمت ما كتبه المولى أفضل المتأخرين ... و توجه بتاج العزّ و الكرامة في سرّ القدر و ما أليق بهذا الموضع حقيقة

قضاء الله تعالى ... هو حكم الأوّل الواحد الذى يشمل على كلّ شىء ...».
انجام: «... و ليس شأنه شأن غيره و لاحكمه حكم من سواه جلّ عن ذلك لا يسئل عمّا يفعل و هم يسألون و صلّى الله على محمّد و آله أجمعين».

ك: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۱۰ .

شماره‌ی «۲۸۶/۱۰»، ۱ برگ (۳۷ الف):

۱۰. الفرق بين القضاء و القدر و المشیئة و الارادة (رسالة في ...)

(فلسفه - عربی)
مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ).
آغاز: «و كتب أيضاً، قدّس الله روحه، كيف أُمیز بين القضاء و القدر و المشیئة و الإرادة ... فأجاب، أعلى الله درجته و قال: المشیئة و الإرادة الإلهیة اختیار إنفاذ القدرة بالجوّد على مقتضى الرحمة...».

انجام: «... و التقدير هو تهيئة الأسباب للإقدار و السرّ في القدر لا في القضاء لأنّه ليس بغاية بل هو تبع ضرورى و الله تعالى أعلم بالصواب».

ك: فهرست كتابخانه مجلس شورای ملی: ج ۹ (بخش ۲)، ص ۶۷۱.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۱»، ۲ برگ (۳۷ الف - ۳۸ ب):

۱۱. الارزاق (رسالة في ...)

(فلسفه - عربی)
مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ).
آغاز: «و كتب، قدّس الله روحه، إليه سمعت من الشيخ الزكى أبى القاسم الفضل بن محمود المتطبّب، أدام الله عزّه، أنّه جرت مناظرة بين مولانا الشيخ الرئيس أفضل المتأخّرين جمع الله له شمل السرور ... فأجاب الشيخ الرئيس، أعلى الله درجته، و قال: جرى بينى و بين واحد من ... بسم الله الرحمن الرحيم، ربّ وفق و أعن، الحمد لله و نعوذ بالله من علم يسلمنا إلى الجهل بعدله و الجحود لفضله أن كثيراً ممّن لم يستطع النظر...».

انجام: «... و فی کلّ ذلك من المنافع ما يطول القول في استخراجہ حتى لا يوجد في العالم شيء باطل؛ تمت و صلّى الله على محمد و أهل بيته الطيبين الطاهرين المعصومين».

ک: ۱. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۲۸ - ۲۹؛ ۲. المحقق الطباطبائی فی ذکراه السنویة الأولى: ج ۲، ص ۸۸۳.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۲»، ۷ برگ (۳۹ الف - ۴۵ ب):

۱۲. النفس علی سنۃ الاختصار = الهدیة = الفصول = مبحث عن قوی النفسانیة
(فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ رئیس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ).

آغاز: «بسملة، خیر المبادیء ما زین بالحمد لوأهب القوّة علی حمده و الصلوة علی خیرته من خلیقته محمد و آله و عترته ... و بعد فلولا أنّ العادة سوّغت للأصاغر الانبساط إلى الأكابر لاستعجمت علیهم سبیل الاعتصام ... و شرعت هذه السنة ... إلى الأمير، أطال الله بقائه بهدیة...».

انجام: «... لازالت الحکمة منتعشة بعد الخمول نضرة بعد الذبول لیستمدوا بدولته دولتها و ترجع بأیامه أیامها بمكانه مکانها و مکان أهلها و تكثر عدد طالبیها و لوأهب العقل الحمد بالنهاية و السلام؛ تمت».

ک: ۱. الذریعة: ج ۲۴، ص ۲۶۰؛ ۲. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۲۴۱ - ۲۴۳.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۳»، ۲ برگ (۴۵ ب - ۴۶ ب):

۱۳. حدود = پاسخ پرسش‌های اسکندر = صد و پانزده پرسش از ارسطو
(فلسفه - فارسی)

مؤلف: ارسطوطالیس بن نیکوماخس فیثاغوری یونانی

مترجم: ناشناخته.

آغاز: «بسملة الحمد لله ربّ العالمین و العاقبة للمتقین و لاعدوان إلا علی الظالمین و الصلوة

علی محمد و آله أجمعین، اما بعد بدانکه این چند فصل است اندر صد و پانزده مسئله که اسکندر از استاد خویش ارسطاطالیس حکیم پرسیده است و او جواب داده است بصواب؛ اسکندر میگوید که پرسیدم از استاد خویش که جوهر چیست؟ گفت: آنچه بجوهر قائم است؛ گفتم: روح چیست؟ گفت ...».

انجام: «... گفتم درونشان هست، گفت: نقطه پرکار از دایره؛ تمام شد مسایل بحمدالله و حسن توفیقه».

ک: ۱. فهرستواره کتابهای فارسی: ج ۶، صص ۸۸، ۱۳۴؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی اهدایی مرحوم مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ۳، ص ۴۱؛ ۳. محبوب القلوب: ج ۲، ص ۲۷۴.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۴»، ۳ برگ (۴۶ ب - ۴۸ الف):

۱۴. تفسیر سورة الاعلی (تفسیر - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.)

آغاز: «بسملة، اعلم أن هذه السورة مشتملة على مطالب ثلاثة: المطلب الأول إثبات الله تعالى، قوله: سبِّح اسم ربِّك الأعلى الذى خلق فسوِّى ...».

انجام: «... و إن سعادة الإنسان لا تحصل إلا بمعرفة هذه المطالب الثلاثة و بالله التوفيق».

ک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۶۶.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۵»، ۲ برگ (۴۸ الف - ۴۹ الف):

۱۵. شرح خطبة التمجید = ترجمة الخطبة التوحيدية (فلسفه - فارسی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.)

مترجم: ابوالفتح عمر بن ابراهیم، خیام نیشابوری (درگذشته به سال ۵۲۵ هـ.)

آغاز: «بسملة، قال نادر الفلك... لقد استدعى منى جماعة من الإخوان بإصفهان فى سنة ۴۷۲

ترجمة الخطب التى أنشأها الشيخ الحكيم أبوعلی بن سینا فأجبتم إلى ذلك و أقول؛ قال: پاكا پادشاه دادار ایزد کامکار خداوندی که آغاز همه چیزها ازوست».

انجام: «... آفریدگار ما ترا جوئیم و ترا پرستیم و از تو خواهیم و توکل بر تو کنیم که آغاز همه چیزها از تست و بازگشتن همه چیزها به تست والحمدلله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً».

ک: ۱. الذریعة: ج ۱۳، ص ۲۲۰؛ ۲. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۹۹-۱۰۰.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۶»، ۳ برگ (۴۹ ب - ۵۱ ب):

۱۶. ترجمه النفس (فلسفه - فارسی)

مترجم: ناشناخته.

آغاز: «نخستین سخن اندر یافت هر معلولی، سخن دویم اندر هستی نفس، سخن سیم ... چنین گفتند که بدین سخن آن خواسته که هر آنچه که یافته شود یا محسوس بود ...».

انجام: «... حکمت چون از سرشک از دیده باشند به پیش ما از این الفاظ دورند بنزد ما از این معنی تراشند، تمت بحمدالله و منه».

ک: الذریعة: ج ۲۴، ص ۲۶۳ (به نقل از همین نسخه!).

شماره‌ی «۲۸۶/۱۷»، ۱ برگ (۵۲ الف - ۵۲ ب):

۱۷. مکتوب مولانا شمس الدین کیشی به خواجه نصیر طوسی (فلسفه - فارسی)

مؤلف: شمس الدین محمد بن احمد بن عبداللطیف، کیشی (در گذشته به سال ۶۹۴ هـ.).

آغاز: «پرتو خورشید ضمیر منیر مخدوم ولی الانعام صاحب الآیات العظام... که سبب اهتداء سالکان طریقت و نوربخش دیده و اصلان حقیقت است...».

انجام: «... و خادم داعی را از جمله مستفیدان شناسند و مجامع خاطر را ملازم حضرت علیا، زاده الله علا، داند حق تعالی از همه مکاره حارس و در همه مطالب معین باد بحمد و آله الطاهرين».

ک: ۱. احوال و آثار ... نصیرالدین طوسی: صص ۴۹۸-۵۰۲؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی اهدایی

مرحوم مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ۳ (بخش ۱)، صص ۱۸۸-۱۸۹.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۸»، ۳ برگ (۵۲ ب - ۵۴ الف):

۱۸. **جواب خواجه نصیرالدین طوسی به شمس الدین کیشی** (فلسفه - فارسی)

مؤلف: خواجه نصیرالدین محمد بن محمد بن حسن، طوسی (درگذشته به سال ۶۷۲ هـ.).
آغاز: «جواب له: تا ذکر مناقب و فضایل ذات شریف و نفس نفیس خدام ملک الحکماء و العلماء سیّد الأكابر و الفضلاء قدوة المبرّزين و المحققين کاشف أسرار المتقدمين و المتأخّرين شمس الملة و الدين أفضل و مفخر ايران، أدام الله میامن آیامه و حصل جوامع مرامه بمسامع، دعاگوی مخلص او محمد الطوسی رسیده است...».

انجام: «... و هو الولیّ التوفیق و ملهم التحقيق کامرانی و شادمانی و وصول امانی میسر باد بابقاء جاودانی و صلوات الله على سيّدنا محمد وآله الطاهرين، آمین ربّ العالمين».
ک: ۱. احوال و آثار ... نصیرالدین طوسی: صص ۵۰۲ - ۵۰۹؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی اهدایی مرحوم مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ۳ (بخش ۱)، صص ۱۸۸ - ۱۸۹.

شماره‌ی «۲۸۶/۱۹»، ۲ برگ (۵۴ الف - ۵۵ الف):

۱۹. **الغرابة الغربية** (داستان فلسفی و عرفانی - عربی)

مؤلف: شیخ ابوالفتوح شهاب الدین یحیی بن حبش بن امیرک، سهروردی مشهور به شیخ اشراق (مقتول به سال ۵۸۶ یا ۵۸۷ هـ. در حلب)
آغاز: «بسملة، الحمد لله و السلام على عباده الذين اصطفى ... قال الشيخ العلامة... أما بعد فأئی لما رأیت قصّة حیّ بن يقظان فصادفتنا مع ما فيها من عجائب الكلمات...».
انجام: «... نجانا الله من أسر الطبيعة و قيد الهيولى و قل الحمد لله سيریکم آیاته فيعرفوننا و ما ربّك بغافل عما تعملون؛ تمت ... و الصلوة على نبینا محمد و آله أجمعين».

ک: ۱. تاریخ الأدب العربی: القسم الرابع ۷-۸، ص ۳۵۹؛ ۲. الدررعة: ج ۱۶، ص ۳۳؛ ۳. رجحانة الأدب: ج ۳، ص ۲۹۹؛ ۴. كشف الظنون: ج ۲، ص ۱۱۹۷.

شماره‌ی «۲۸۶/۲۰»، ۳ برگ (۵۵ الف - ۵۷ الف) ۲:

۲۰. **صغیر سیمرخ = صغیر عنقا** (عرفان - فارسی)

مؤلف: شیخ ابوالفتوح شهاب الدین یحیی بن حبش بن امیرک، سهروردی مشهور به شیخ

اشراق (مقتول به سال ۵۸۶ یا ۵۸۷ هـ. در حلب)

آغاز: «بسملة، سپاس باد واهب ذوالجلال را و مبدع موجودات را و درود بر خواجگان

رسالت و ائمه نبوت سیمما ... أمّا بعد این کلمه در احوال اخوان تجرید تحریر افتاد...».

انجام: «... حلاج کفت: الصوفی لایقبل و لایتحرک و لایتبعض و نیز در وقت صلب کفت:

حسب الواحد له و الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً».

ک: ۱. **تاریخ الأدب العربی:** القسم الرابع ۷-۸، ص ۳۵۹؛ ۲. **ریحانة الأدب:** ج ۳، ص ۲۹۹.

شماره‌ی «۲۸۶/۲۱»، ۳ برگ (۶۰ الف - ۶۲ الف):

۲۱. **الجمل من الأدلة المحققة لبقاء النفس الناطقة = بقاء النفس الناطقة = سبعة من المقائیس**

المنطقية = النفس الناطقة = الأدلة في بقاء النفس الناطقة = النفس (فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ رئیس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.)

آغاز: «بسملة، سأل بعض الرؤسا بهمته العلیة و نفسه الشریفة: أن النفس الناطقة جواهر أم

عرض؟ و أئها و إن كانت جوهرأ فهل تبقى بعد انتقاض قلبها أم تتلاشى من انتقاضه؛ فأقول

ما يستحسنه العقل الصریح و يأمر به الدین الصریح من عامّة...».

انجام: «... و ذلك ما أردنا أن نبین و بالله التوفیق و الحمد لله واهب الهدایة و منشیء الكلّ و

السلام علی محمد و آله الطیبین الطاهرین».

ک: ۱. **الذریعة:** ج ۱۱، ص ۱۳۱ و ج ۲۴، ص ۲۶۱؛ ۲. **فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا:** ص ۶۷-۶۸.

شماره‌ی «۲۸۶/۲۲»، ۲ برگ (۶۲ ب - ۶۳ ب):

۲۲. **العروس = العروش = العرش = سلسلة الفلاسفة = الحیرة = إثبات الوجود = إثبات**

العقول (رسالة في ...)

(فلسفه - عربي)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ .)
آغاز: «بسملة، الحمد لواهب العقل بلانهاية كل شيء في عالم الكون و الفساد مما لم يكن فكان
قبل الكون ممكن الوجود لذاته إذ لو كان واجب الوجود لكان لم يزل و لايزال موجوداً...».
انجام: «... فمن سمع و اشمأز فليتتهم نفسه فلعلمها لايناسبه و كل ميسر لما خلق له و الحمد لله
رب العالمين و الصلوة و السلام على سيدنا محمد و آله و أصحابه أجمعين».
ك: ۱. الذريعة: ج ۱۵، ص ۲۵۳؛ ۲. فهرست نسخه های مصنفات ابن سینا: صص ۱۷۹ - ۱۸۰.

شماره ی «۲۳/۲۸۶»، ۲ برگ (۶۳ ب) و (۱۲۴ الف):

(فلسفه - عربي)

۲۳. منتخبات من الفوائد الغيائية^۴

منتخب: ناشناخته.

آغاز(۱) [برگ ۶۳]: «قال الشيخ الرئيس في آخر إلهيات الشفاء: إن المعاد قسمان جسماني
و روحاني، أما المعاد الجسماني فلا سبيل ألى معرفته إلا القبول من الشريعة الحقّة ... و إمّا
المعاد الروحاني فللعقل إلى معرفته سبل ...».
انجام (۱): «... و إن كانت مقدّرة بعلايق المادّة بقيت معذبة حتى تزول تلك العلايق فتصير إلى
النعيم المذكور من فوائد غيائية».
آغاز(۲) [برگ ۱۲۴ الف]: «اعلم أن الحدوث يطلق في عرفهم على معنيين أحدهما هو وجود
الشيء بعد عدمه في زمان مضي ...».
انجام (۲): «... و القديم المقابل له هو كون الشيء بحيث لا يحتاج في وجوده إلى غيره و لاقديم
بهذا المعنى إلا الواجب لذاته و ما عداه كلّ حادث بالمعنى الثاني؛ من فوائد غيائية».
ك: فهرست كتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۸۹.

شماره ی «۲۴/۲۸۶»، ۲ برگ (۶۳ ب - ۶۴ ب):

٢٤. إيضاح براهين مستنبطة في مسائل عويصة (رسالة في ...) (فلسفه - عربي)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ).
آغاز: «بسملة، هذه رسالة يشتمل على إيضاح براهين مستنبطة في مسائل عويصة لم يعثر عليها من كتب المتقدمين...؛ برهان على إثبات الحقّ الأحد، جلّ جلاله؛ برهان على جوهرية النفس؛ برهان على بقاء النفس الإنسانية بعد الموت...».
انجام: «... فالعلة الغائية محفوظة مع وجودها و انحيازها إلى صحبتها الملاء الأعلى متعلقة بالجلال العقلية؛ تمت الرسالة بعون واهب العقل».
ک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ٥١.

شماره‌ی «٢٨٦/٢٥»، ٣ برگ (٦٤ ب - ٦٦ الف):

٢٥. القوى الجسمانية (رسالة في ...) = النفوس = النفس على طريق الدليل و البرهان (رسالة في...) = النفس الناطقة (رسالة في ...) = المعاد = المعاد الاصغر = أحوال النفس = نفس الفلكی = قوى النفس (رسالة في ...)

(فلسفه - عربي)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ).
آغاز: «بسملة، نقول: إن القوى الفعالة في الأجسام بذاتها ينتهي بها القسمة إلى أربعة أقسام و ذلك لأنها ينقسم الأولى إلى قوة يفعل فعلها في جسم بقصد و اختيار...».
انجام: «... و ربّما يحيى بإحساس و تحريك هما في قوته فهذا هو حدّ النفس و الله أعلم و الحمد لو اهب العقل بلانهاية و الصلوة الدائم على محمد منبع الحكمة و الشريعة و آله أجمعين».
ک: ١. الذريعة: ج ١٧، ص ٢١٨؛ ٢. فهرست نسخه‌های خطی اهدایی مرحوم مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ٣ (بخش ١)، ص ٣١٩؛ ٣. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ٢٤٤ - ٢٤٧ و ٢٩١.

شماره‌ی «٢٨٦/٢٦»، ٦ برگ (٦٦ الف - ٧١ الف):

٢٦. القضاء و القدر = مختصر في القضاء و القدر (فلسفه - عربي)

مؤلف: كمال الدين عبدالرزاق بن جمال الدين كاشاني (درگذشته به سال ۷۳۰ یا ۷۳۵ هـ)
آغاز: «بسملة، الحمد لله الذي أحاط علمه بالأشياء جملة و تفصيلاً عينها في قضاء السابق
تعيّناً ثمّ نزلها بقدره المعلوم تنزيلاً ... و بعد فقد سألتني من عزّت على مسألته و لزمّتنى من
طريق الأخوة إجابته أن أملئ مما حضرني في القضاء و القدر...».
انجام: «... و لا ينجع أكثر من ذلك لمن تعرّس عليه، عليه بالله العياذ من التقصير فإن بيده تسير
كلّ عسير و هو المستعان و عليه التكلان إثمّه حسبنا و نعم الوكيل».
ك: ۱. الدرّبعة: ج ۱۷، ص ۱۴۸ و ج ۲۰، ص ۱۷۵؛ ۲. المحقّق الطباطبائي في ذكراه السنويّة الأولى: ج ۲،
ص ۸۸۲.

شماره ی «۲۸۶/۲۷»، ۵ برگ (۷۱ ب - ۷۵ ب):

۲۷. **سريان الوجود (رسالة في...)** = **المعيّة (رسالة في ...)** = **كيفية معيّة الواجب المحقّق
بالموجودات الممكنة و بيان مذهب المحقّقين من الصوفيّة (رسالة في ...)** (فلسفه - عربي)
مؤلف: صدرالمتألّهين صدرالدين محمّد بن ابراهيم، قوامي شيرازي مشهور به «ملا صدرا»
(درگذشته به سال ۱۰۵۰ هـ)

آغاز: «بسملة، أحمدك يا من تجلّيت بذلك في كلّ شيء و ظهرت بنورك في كلّ ظلّ و فيء
فأنت مع الأشياء بلامقارنة ... الأولى أن الموجود قد تطلق و يراد به الكون في الأعيان...».
انجام: «... و إحاطته الوجوديّة بالموجودات على وجه يليق بشأنه و هود ما أردناه و أمّا
معيّته و إحاطته العلميّة و الحكميّة فهو أظهر من أن يخفى و الحمد لله على إتمامه».
ك: ۱. الدرّبعة: ج ۱۲، ص ۱۷۸ - ۱۷۹؛ ۲. المحقّق الطباطبائي في ذكراه السنويّة الأولى: ج ۲، ص ۸۸۲.

شماره ی «۲۸۶/۲۸»، ۵۲ برگ (۷۶ الف - ۱۱۷ الف):

۲۸. **الحروف (كتاب ...)** (فلسفه - عربي)
مؤلف: ابونصر محمّد بن محمّد بن اوزلغ بن طرخان، فارابي مشهور به معلّم ثاني (درگذشته
به سال ۳۳۹ هـ. در دمشق)

آغاز: «الحمد لله ربّ العالمين و السلام على نبيّه و آله أجمعين؛ أمّا بعد فإنّ معنى أنّ الثبات و الدوام و الكمال و الوثاقّة في الوجود و في العلم بالشىء...».

انجام: «... و كذلك في كثير من الصنایع و أمّا السؤال الخطبى فمن ضروب سؤالاته أن يكون بأحد المتقابلين فقط؛ تمّ».

ك: ١. الذريعة: ج ٦، ص ٣٩٧؛ ٢. ریحانة الأدب: ج ٤، ص ٢٤١ - ٢٤٦؛ ٣. مؤلفات الفاربي: ص ١١٣.

شماره ١ «٢٨٦/٢٩»، ٢ برگ (١١٧ ب - ١١٨ ب):

٢٩. النفس (رسالة في ...) = القول في النفس المختصر من كتب أرسطاطاليس و أفلاطون و ساير الفلاسفة (رسالة في ...)

(فلسفه - عربى)

مؤلف: ابويوسف يعقوب بن اسحاق، كندى بغدادى (درگذشته به سال ٢٥٦ هـ).

آغاز: «سدّدك الله لدرك الحقّ و أعانك على نيل مستودعاته سألت، أسعدك الله بطاعته: أنّ اختصر لك قولاً في النفس ...؛ فنقول: إنّ النفس بسيطة ذات شرف و كمال عظيمة الشأن و جوهرها من جوهر البارى ...».

انجام: «... و اختصرنا من قولهم أنّ النفس جوهر بسيط فتفهم ما كتبت به إليك تكن سعيداً، أسعدك الله تعالى في دنياك و آخرتك، و الحمد لله ربّ العالمين».

ك: ١. تاريخ الأدب العربى: القسم الثانى ٣-٤، ص ٥٢٧؛ ٢. ریحانة الأدب: ج ٥، ص ٩٦ - ٩٧؛ ٣. فهرست نسخه‌هاى خطى اهدايى مرحوم مشكوة به كتابخانه مركزى دانشگاه تهران: ج ٣ (بخش ١)، ص ٣٩٢؛ ٤. هديّة العارفين: ج ٢، ص ٥٤٢.

شماره ١ «٢٨٦/٣٠»، ١ برگ (١١٩ الف - ١١٩ ب):

٣٠. اختلاف الناس في أمر النفس و أمر العقل = أمر النفس و أمر العقل = النفس = رسالة الشيخ الرئيس إلى الكيا أبى جعفر محمد بن الحسين بن المرزبان

(فلسفه - عربى)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسين بن عبدالله بن سينا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ)

آغاز: «کیانتي^٥ أطال الله بقائه الكيا الفاضل الأوحد و أدام عزّه و تأييده و نعمته و تمهيدته و

أجزل من كل خير مزیده عن سلامته و الحمد لله رب العالمين و صلوته على زسوله محمد و آله الطيبين؛ قد وصل كتاب الكياء ... و شكرت الله عزت قدرته ... و الذى ذكره من اختلاف الناس فى أمر النفس و العقل...».

انجام: «... و طالت على افتخرت متانتى و كانت قد أقعدتنى و كفت يدى عن الخط و الكتابة و هذا أول ما كتبت بيدي و هو من بركات معرفته و الله تعالى تمنعنى و السلام.»
فهرست نسخه های مصنفات ابن سینا: صص ۲۰ - ۲۲.

شماره ی «۲۸۶/۳۱»، ۲ برگ (۱۱۹ ب - ۱۲۰ الف):

۳۱. معرفة كوكب السعد و النحس و ما يتعلق بكل واحد منها (نجوم - عربی)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «قال إفلطن: لا يدل على الحقايق إلا المشتري، قال إبقراط: إذا استولى برجيس، يعنى المشتري فى تحويل السنة الشمسيّة...».

انجام: «... قال أبو معشر و هذا صحيح لأن قسمتهم لزل و نسبتهم إليه و هو من شركة عطارد و زحل فالأجسام و الألوان زحليّة و الحكمة و الفلك عطارديّة و العلم عند الله.»
فهرست كتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۸۷؛ ۲. فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی: ج ۳، ص ۴۴۳.

شماره ی «۲۸۶/۳۲»، ۱ برگ (۱۲۰ الف - ۱۲۰ ب):

۳۲. مقالة مستفادة فى تحصيل السعادة = تحصيل السعادة = الحجاج الغرّ = الحجاج العشرة فى

جوهرية نفس الانسان = التحفة فى النفس و ما تصير إليه = المعاد الا صغر (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابو على حسين بن عبدالله بن سينا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ).

آغاز: «لو طرق للعاقل صرف المعروف إلى المعارف خصوصاً إذا كان المعروف أفضل ما يتمسك به من سعد بالحياة و المصروف به إليه...».

انجام: «... عن زخارفها دون اليد إلى ما هو فوقها و منها إن كل واحدة منهما ما يمكن

التقاصر عنها من غير إخلال من محض الإنسانيّة في العاجل؛ تمّ».

ک: ۱. الذریعة: ج ۲۴، صص ۲۶۰-۲۶۱؛ ۲. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۵۵-۵۶؛ ۳. فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی: ج ۱۱، ص ۵۸۲.

شماره‌ی «۲۸۶/۳۳»، ۲ برگ (۱۲۰ ب - ۱۲۱ ب):

۳۳. آداب البحث و المناظرة (منطق - فارسی)

مؤلف: خواجه شرف‌الدین حسن (حسین) شاه «بقال»^۶ (درگذشته سال ۹۰۵هـ.)^۷

آغاز: «بسملة، الحمد لمن لا مانع لحكمه و لا ناقض لقضائه و الشکر لمن لا معارض له في أرضه و سمائه و الصلوة و السلام إجمالاً على جميع الرسل الدلائل ... و بعد فهذه زبدة مقنعة و جملة نافعة من آداب البحث و المناظرة ... مقدمه بدان ...».

انجام: «... نشاید که هر چه بوضع اول مقترن نیست بلکه بوضع ثانی مقترن هست؛ تمّ».

ک: ۱. فهرست نسخه‌های خطی فارسی: ج ۲ (بخش ۲)، صص ۱۴۹۰-۱۴۹۱؛ ۲. هدیه العارفين: ج ۱، ص ۲۸۸.

شماره‌ی «۲۸۶/۳۴»، ۱ برگ (۱۲۲ الف):

۳۴. [کلمات الفلاسفة] (فلسفه - عربی)

مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «قال سقراط: ليس من الأنفس أن يصير إلى عالم النور ...؛ كان الحكماء أخذوا العالم حيواناً و احداً ...؛ نقل عن الشيخ الرئيس من أنه قال: قرأت كتاب ما بعد الطبيعة لأرسطاطاليس فلم أفهم ...؛ قال الكندي: رأيت الحكيم أرسطوطاليس مصوراً في كتاب ...».

انجام: «فقال أرسطو: الثقة لا يتمّ فسكن عصب أفلاطن، قال أرسطو: الجاهل عدوّ نفسه فكيف يكون صديقاً لغيره».

ک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک^۸: ج ۸، ص ۴۰۰.

شماره‌ی «۲۸۶/۳۵»، ۲ برگ (۱۲۲ الف - ۱۲۳ الف):

۳۵. العروس = العروش = العرش = سلسلة الفلاسفة = الحيرة = إثبات الوجود = إثبات العقول (رسالة في ...)^۹
(فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ .)
آغاز: «بسملة، قال الشيخ الرئيس أبوعلی: كل شيء في عالم الكون و الفساد ممّا لم يكن فكان قبل الكون ممكن الوجود، إذ لو كان ممتنع الوجود لما وجد ...».
انجام: «... و أشرف من كانت نفسه النطقية عاقلاً بالفعل من له النفس القدسيّة و الحمد لله ربّ العالمين».

ک: ۱. الذريعة: ج ۱۵، ص ۲۵۳؛ ۲. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۱۷۹ - ۱۸۰.

شماره‌ی «۲۸۶/۳۶»، ۱ برگ (۱۲۳ الف):

۳۶. الغرض و الغاية = الفرق بين الغرض و الغاية = الاثر و الغاية (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابوالحسن علی بن محمد، جرجانی شیرازی مشهور به «میر سید شریف» (درگذشته به سال ۸۱۶ هـ .)

آغاز: «بسملة، إذا ترتب علی فعل أثر فذلك الأثر من حيث أنه نتيجة لذلك الفعل و ثمرته یسمی فایده له و من حيث أنه علی طرف الفعل و نهايته یسمی غایة له ففائدة الفعل ...».
انجام: «... فقد غفل عمّا يشهد الأنظار الصحيحة و الأفكار الدقيقة أو أراد إظهار ما یناسب أفهام العامة جریاً علی مقتضى: كلّموا الناس علی قدر عقولهم؛ و الحمد لله ربّ العالمين».

ک: ۱. الذريعة: ج ۱۶، ص ۴۴؛ ۲. ریحانة الأدب: ج ۳، صص ۲۱۳ - ۲۱۷.

شماره‌ی «۲۸۶/۳۷»، ۱ برگ (۱۲۳ ب):

۳۷. مراتب الوجود = الرسالة الشریقیة^{۱۰} (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابوالحسن علی بن محمد، جرجانی شیرازی مشهور به «میر سید شریف» (درگذشته به

سال ٨١٦ هـ .)

آغاز: «بسملة، مراتب الموجودات في الموجودية بحيث التقسيم العقلي ثلث لا مزيد^{١١} عليها أدناها الموجود بالغير أي الذي موجد غير هذا الموجود له ذات و وجود يغير ذاته...». انجم: «... كما يشهد به بديهية العقل أن الواجب الوجود تعالى يجب أن يكون في أعلى مراتب الموجودية؛ تمت الرسالة الشريفة المسمى بالشريفة بحمد الله و حسن توفيقه».

شماره ی «٢٨٦/٣٨»، ٣ برگ (١٢٤ الف)، (١٦١ ب)، (١٦٨ ب):

٣٨. المبدأ والمعاد^{١٢} (فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ .)

آغاز: (١) [برگ ١٢٤ الف]: «الفصل الخامس عشر: في السعادة و الشقاوة في الآخرة ذوی الحقيقة و أمّا الأنفس الجاهلة فإنّها إن كانت خيره لم يحدث فيها شوق إلى المعقولات ...».

انجم (١): «... ولكن لا على سبيل اتصال معقول بمعقول فيزداد فسخه بالأزدحام».

آغاز (٢) [برگ ١٦١ ب]: «الفصل [الثاني عشر]: في أن النفس حادث مع حدوث البدن الإنساني و ذلك لأن نفس الإنسانية كثيرة بالعدد ...».

انجم (٢): «... كما يتولد بدن إنساني على المزاج الخاصّ بالإنسان فيتولد معه نفس إنسانية علّتها العقل الفعّال لأنّ كلّ حادث فله علّة».

آغاز: (٣) [برگ ١٦٨ ب]: «الفصل مب [الثاني و الأربعون] من كتاب المبدأ و المعاد في أن أيّ الأجسام مستعدة للحياة ذاتها ليست بمستعدة ...».

انجم (٣): «... أن يكون الأجرام الفاسدة ينال الحياة و يكون الأجرام الإلهية الكريمة ...».

آغاز: (٤) [برگ ١٦٨ ب]: «[الفصل [الرابع] في تكوّن الأنسان و قوى نفسه و تعريف العقل الهولاني ...».

انجم (٤): «لما قبلت غيرها قبولاً مستقيماً كاللوح المكتوب فيه و لكنّها استعداد محض لقبول الصور كلّها؛ تمت».

ك: ١. الذريعة: ج ١٩، ص ٤٩؛ ٢. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ٢١٢ - ٢١٦.

شماره‌ی «٢٨٦/٣٩»، ٣ برگ (١٢٤ ب - ١٢٧ ب):

٣٩. تاریخ أحوال الشيخ الرئيس = سيرة ابن سینا = سرگذشت ابن سینا (تراجم - عربی)

مؤلف: ابو عبید عبدالواحد بن محمد، جوزجانی (درگذشته به سال ٤٣٨ هـ.).

آغاز: «بسملة، تاریخ أحوال الشيخ الرئيس أفضل المتأخرين أبوعلی الحسين بن عبدالله البخاری، سقى الله ثراه، ذكر أن أبی كان رجلاً من أهل بلخ و انتقل إلى بخارا في أيام نوح ابن منصور السامانی و اشتغل بالتصرف و تولى...».

انجام: «... و بعد ثمانية أشهر نقل إلى إصفهان و دفن في القبة العلائیه خارج المدينة بباب كون كنبد، سقى الله ثراه...^{١٣} رضوانه و كساه الله جلابيب غفرانه، اللهم اغفر له و لجميع المؤمنين و المؤمنات».

ك: ١. الذريعة: ج ١٦، ص ٤٠٦؛ ٢. ریحانة الأدب: ج ١، ص ٤٣٦؛ ٣. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ط - يب (مقدمه).

شماره‌ی «٢٨٦/٤٠»، ٤ برگ (١٢٧ ب - ١٣٠ الف):

٤٠. تعلق النفس بالبدن (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسين بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ.).

آغاز: «بسملة، كتب الشيخ العارف أبوسعید بن أبی الخير، قدس الله روحه العزيز، إلى الشيخ الرئيس، أفاض الله على صوب الرضوان، تعلق النفس بالبدن بجميع قواها أم ببعضها...؛ فأجاب الشيخ الرئيس، أعلى الله درجته و قال: وصل خطاب الشيخ الأجل سلطان العارفين خاتم المشايخ أبی سعيد... هذا السؤال يحتاج إلى مزيد تحرير فنقول...».

انجام: «... و هذا ظاهر فقد اندفعت شبهة المسئلة مع وضوح أشياء آخر من مسائل و نكت فافهم وفقه للسداد».

ك: ١. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ٤.

شماره‌ی «۲۸۶/۴۱»، ۴ برگ (۱۳۰ ب - ۱۳۳ الف):

۴۱. الفيض الالهى = الافعال و الانفعالات = الفعل و الافعال = البرّ و الاثم (فلسفه - عربى)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ).

آغاز: «الحمد لله ربّ العالمين و صلوته على محمد و آله الطاهرين؛ الأفعال و الإنفعالات يتفاوت بحسب تفاوت الأمور العقليّة النفسانيّة منها و الجسمانيّة...».

انجام: «... و لولا أن المقصود من هذه الرسالة إيراد القدر المذكور ... و عند هذا الموضع خاتمة قولنا هذا و الحمد لله واهب العقل و ولىّ المنة و الطول و صلى الله على محمد و آله الطاهرين».

ك: ۱. الذريعة: ج ۱۶، ص ۴۰۶؛ ۲. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۱۸۷ - ۱۸۸.

شماره‌ی «۲۸۶/۴۲»، ۲ برگ (۱۳۳ الف - ۱۳۴ ب):

۴۲. تهذيب الاخلاق و تطهير الاعراق = طهارة الاعراق = عدم الخوف من الموت = لامخافة

من الموت = حقيقة الموت = دفع الغمّ من الموت (رسالة في...) (اخلاق - عربى)

مؤلف: ابوعلی احمد بن محمد، رازى مشهور به «مسكويه» (درگذشته به سال ۴۲۱ هـ).

آغاز: «بسملة، لما كان أعظم ما يحقّ^{۱۴} الإنسان منه هو الخوف من الموت و كان هذا الخوف عليها عامّاً و هو مع عمومه أشدّ و أبلغ من جميع المخاوف...».

انجام: «... فلا يفعل المتصدّق ذلك الفعل إلا بمتشاكله بتلك النفس و على هذا أيضاً شبيهه بشيء واحد؛ تمت الرسالة بتوفيق الله و الحمد لله واهب العقل و الفضل بلا نهاية».

ك: ۱. الذريعة: ج ۴، ص ۵۰۷ و ج ۸، ص ۲۲۸ و ج ۱۵، ص ۱۸۸ و ج ۱۸، ص ۲۶۹؛ ۲. ریحانة الأدب: ج ۸، ص ۲۰۶؛ ۳. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۲۷۶؛ ۴. المحقّق الطباطبائی فی ذکرة السنویّة الأولى: ج ۲، ص ۸۸۲.

شماره‌ی «۲۸۶/۴۳»، برگ (۱۳۵ الف - ۱۴۹ ب):

۴۳. ترجمه مختصر رساله نفس = ترجمه النفس = النفس (فلسفه - فارسی)

مؤلف: ارسطوطاليس بن نيكوماخس فيثاغوري يوناني

مترجم (به عربی): ناشناخته

مترجم (به فارسی): افضل الدين محمد بن حسن، مرقی کاشانی مشهور به «بابا افضل»

(درگذشته به سال ۷۰۷هـ.)

آغاز: «همگی آنچه دانای یونان ارسطاطاليس یاد کرد در کتاب نفس ابتدای گفتارش

رواست بر آنکه گفت نفس جسم است پس از آنکه گویند...».

انجام: «... و برین حجتهای قوی و روشن نموده، تمام شد مقاله سوم و بتمامی آن کتاب

منسوب بأرسطاطاليس تمام گشت».

رقم کاتب: «قد وقع الفراغ من تسويد هذه الرسالة الشريفة في هفتم! شهر ذی قعدة الحرام

لسنة ۱۰۷۲هـ اثنی و سبعین بعد الألف من الهجرة خیر البشر سلام الله تعالى عليه إلى يوم

المحشر».

ک: ۱. الذریعة: ج ۲۴، ص ۲۶۳؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی فارسی: ج ۲ (بخش اول)، ص ۷۶۰؛ ۳.

طبقات أعلام الشيعة (قرن ۷ هـ): ص ۲۰؛ ۴. محبوب القلوب: ج ۲، ص ۲۷۴.

شماره‌ی « ۲۸۶/۴۴»، ۶ برگ

(۱۵۰ الف - ۱۵۱ الف)، (۳۲۹ الف)، (۳۳۰ ب)، (۳۳۶ الف)، (۴۰۷ الف):

۴۴. التعليقات^{۱۵} (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.)

آغاز (۱) [برگ ۱۵۰ الف]: «قال الشيخ الرئيس: و العلم ما يكون بأسباب و المعرفة...».

آغاز (۲) [برگ ۱۵۰ الف]: «بيان إرادته: هذه الموجودات كلّها صادرة عن ذاته و هي

مقتضى ذاته فهي غير منافية له و لآئه...».

آغاز (۳) [برگ ۱۵۱ الف]: «قال الشيخ الرئيس: الموجودات ما خلا واجب الوجود...».

آغاز (۴) [برگ ۳۲۹ الف]: «فإن قلت لا يجوز أن يكون للمعدوم وجوداً في الذهن...»
آغاز (۵) [برگ ۳۳۰ ب]: «قال الشيخ الرئيس: كلّ حادث فقد حدث بعد ما لم يكن فيجب...»

آغاز (۶) [برگ ۳۳۶ الف]: «العلم في الأوّل غير مستفاد من الموجودات بل من ذاته...»
آغاز (۷) [برگ ۴۰۷ الف]: «قال الشيخ الرئيس: السبب الواصل مثلاً موت الإنسان و...»
انجام: «... و لذلك الحركة حركة إلى أن ينتهي إلى حركة الأولى فإذن كلّ أفعالنا و إرادتنا و تديراتنا مقدّر و نحن مجبّرون عليه؛ تعليقات».

ک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۶۰ - ۶۴.

شماره‌ی «۲۸۶/۴۵»، ۱۱ برگ (۱۵۱ الف - ۱۶۱ ب):

۴۵. ترجمه رساله الطیر = شرح رساله الطیر = شرح ترجمه رساله طیر (فلسفه - فارسی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.)

مترجم: قاضی زین الدین عمر بن سهلان، ساوجی (یا) ساوی مشهور به «لسان الحق»
(درگذشته به سال ۵۴۰ یا ۵۵۰ هـ.)

آغاز: «بسمله، کثرت التماس بزرگان و دوستان مرا دلیر گردانید بشرح کردن رساله الطیر
از سخنان شیخ الرئيس، رحمه الله، پس هم از سخنان او شرح کردم...».

انجام: «... باشاره گفت: من رسول فرستم تا این بند از شما بردارد؛ تمّ کلام القاضی... فی
شرح رساله الطیر بعون الله تعالی».

ک: ۱. الدرریمه: ج ۴، ص ۱۰۴ و ج ۱۳، ص ۱۴۵؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی فارسی: ج ۲ (بخش اول)،
ص ۸۱۱؛ محبوب القلوب: ج ۲، صص ۱۳۷ - ۱۳۸.

شماره‌ی «۲۸۶/۴۶»، ۷ برگ (۱۶۲ الف - ۱۶۸ الف):

۴۶. ترجمه النفس علی طریق الدلیل و البرهان = ترجمه النفس الناطقة = ترجمه المعاد =

ترجمة المعاد الاصر = ترجمة أحوال النفس = ترجمة نفس فلکی = ماهیة النفس
(رسالة فی ...) (فلسفه - فارسی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.)

مترجم: ناشناخته

آغاز: «بسمله، این رساله ایست که شیخ رئیس ابوعلی بن سینا، رحمة الله علیه، از بقا و فنا و سعادت و شقاوت در آخرت و دیگر احوالها...».

انجام: «شانزدهم در ختم این فصول... حرام کردم بر کسانی که بر اسرار و رموز این مقاله مطلع و واقف شوند و به کسانی دهند که معاند و ناهل و جاهل و شریر باشند و الله بینی و بینکم و کفی به و کبیلاً و صلی الله علی رسوله الأبطحی الأربحی و آله و عترته أجمعین بحوله و طوله و فضله».

ک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ۲۴۴ - ۲۴۷.

شماره‌ی «۲۸۶/۴۷»، ۳ برگ (۱۶۹ الف - ۱۷۱ ب):

۴۷. أسرار الصلوة = الصلوة (رسالة فی ...) = ماهیة الصلوة (عرفان - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ.)

آغاز: «بسملة، الحمد لله الذي خصّ الإنسان بشرف الخطاب ... أمّا بعد لما التمسْتُ أَيْهَا الأخ الشفيق و العاقل الصديق أن أكتب رسالة في سرّ الصلوة و أشرح حقيقتها المتعلقة بظواهرها المأمور...».

انجام: «... و طبع قلبه طبعه فإنّ لذة ... لا يتصور العينين و لذة النظر لا يصدق لها إلا الأكمه...؛ تمّت بعون الله».

رقم کاتب: «کتبتُ هذه الرسالة بعون الله و حمده و منّه الوافر الجليل في مدّة أقصر و أقلّ من نصف ساعة مع عوايق كثيرة و فراغة يسيرة و أعذر من مطالع هذه الرسالة و من .. عليه فيض العقل و نور العدل أن لا يفسحوا و الله الهادي و الحمد لواهب العقل كما هو أهله و

مستحقه».

ك: ١. الذريعة: ج ٢، ص ٤٨؛ ٢. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سينا: ص ١٧٥؛ ٣. كشف الظنون: ج ١، ص ٨٧٦.

شماره‌ی «٢٨٦/٤٨»، ٣ برگ (١٧٢ الف - ١٧٤ الف):

٤٨. مقالة في خطأ من قال: «أن شيئاً هو جوهر و عرض معاً» = خطأ من قال: «أن الكمية جوهرية» و من قال: «أن شيئاً هو جوهر و عرض معاً» (رسالة في...)
(فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سينا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ).
آغاز: «بسملة، مقالة ... قال: إن قوماً لما تشكل عليهم فقیل: إن الفصول البسيطة المقومة للأنواع الجوهرية مثل النطق مثلاً في تقويمها وجودها...».
انجام: «... و لكن لأن الصورة أخرى أعدمتم و فعلت في الأقامة فعلها فهذه كاف و الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً؛ تمت المقالة للرئيس أبي علي ...؛ تم».

ك: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سينا: ص ٩٨.

شماره‌ی «٢٨٦/٤٩»، ٣٥ برگ (١٧٤ ب - ٢٠٨ الف):

(فلسفه - عربی)

٤٩. المباحثات

مُجيب^٦: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سينا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ).
آغاز: «الحمد لله واهب العقل مفيض العلم و الصلوة على رسله خصوصاً على محمد و آله؛ س: ما معنى العقل بالقوة فإن الشيء الذي يدرك منّا المعقولات...».
انجام: «... فإن كانا مقومين فالشيء مركب غير بسيط فإن كانا لازمين فالكلام فيها كالكلام في " ا " و " ب "، هذا آخر الموجود من هذا الكتاب، تم».
رقم كاتب: «تم كتاب المباحثات المعروف بهمن يار للرئيس أبي علي بن سينا بحمد الله و تأييده، كتبها من نسختين و كانتا سقيمتين كما وجدنا فيها، تم».

ك: ١. الذريعة: ج ١٩، ص ٣٩؛ ٢. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ٢٠٢ - ٢١٢.

شماره‌ی «٢٨٦/٥٠»، ٣ برگ (٢٠٨ ب - ٢١٠ الف):

٥٠. الاجوبة عن المسائل العشرة = المسائل العشر = جواب مسائل عشرة (فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ .)

آغاز: «بسملة الحمد لله الموفق و الملهم و المسدد و العاصم و له الحمد و صلوته على رسوله محمد و آله الطاهرين؛ قال الشيخ الرئيس أبوعلی: هذه أجوبة عن عشر مسائل ... المسئلة الأولى حكايتها العلة الأولى لما فارقت العلل لنفسها (...).

انجام: «... فالمعالج ابتداءؤه من النفس و المتعالج ابتداءؤه من البدن و الفعل من الفاعل في القابل لأجل الغاية لتحصيل الصورة و ذلك آخر ما كتبناه و الله الموفق للخير و لطفه؛ تمت المسائل العشر... و لله المنة».

ك: ١. الذريعة: ج ١، ص ٢٧٦؛ ٢. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ١٥ - ١٦.

شماره‌ی «٢٨٦/٥١»، ٢ برگ (٢١٠ ب - ٢١١ الف):

٥١. مقالة في الرد على من قال بتلاشي الانسان = الرد على من قال: «إن الانسان يفنى بعد

الموت» (رسالة في ...)^{١٧} (فلسفه - عربی)

مؤلف: افلاطون بن ارسطون يوناني

مترجم: ناشناخته

آغاز: «بسملة، ... قال أفلاطون: يقول لمن انتحل: إن الإنسان إذا فارق هذا العالم باد و تلاشي كما باد ساير الحيوان لاشك أن قوى المجتمع إذا تفرقت يعود كل واحد منها إلى جوهره ...». انجام: «فلذلك صارت غير واقعة تحت الحواس و الوهم و الفكرة و العقل و المنطق فليست إذن بمعلولة و لا موصوفة؛ تمت الرسالة الموضحة لأفلاطون هذا ما وجدنا و لله الحمد أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً؛ تم».

ك: ١. فهرست نسخه‌های خطی كتابخانه دانشكده ادبيات تهران: صص ٢٨٤ - ٢٨٥؛ ٢. محبوب القلوب:

شماره‌ی «٢٨٦/٥٢»، ١٢ برگ (٢١١ ب - ٢٢٢ ب):

٥٢. **إحصاء العلوم = مراتب العلوم = تفضيل العلوم** (دانشنامه - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به سال ٣٣٩ هـ. در دمشق)

آغاز: «بسملة، ... قال: قصدنا في هذا الكتاب أن نحصى العلوم المشهورة علماً علماً و نعرف جمل ما يشتمل عليه كل واحد منها و أجزاء كل ما له منها أجزاء ... الفصل الأوّل في علم اللسان، علم اللسان في الجملة ضربان ...».

انجام: «... و جازي أن يحمل الإنسان على حظّ نفسه بالكذب و المغالطة كما يفعل ذلك بالنساء و الصبيان».

رقم کاتب: «کمل کتاب أبي نصر الفارابی في تفضيل العلوم و أجزاءها و مراتبها في أوایل شهر شوّال المکرّم المنتظم في سلك شهر سنه ١٠٧٢ هـ اثنتی و سبعین الألف من الهجرة خیر البشر سلام الله تعالی علیه إلى يوم المحشر؛ تم».

ک: ١. الذریعة: ج ١، ص ٢٨٩؛ ٢. مؤلفات الفارابی: صص ١٩٣، ٢٥٥.

شماره‌ی «٢٨٦/٥٣»، ٢ برگ (٢٢٣ الف - ٢٢٤ ب):

٥٣. **مقاله في قوانين صناعة الشعراء** (منطق - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به سال ٣٣٩ هـ. در دمشق)

آغاز: «بسملة، ... قال: قصدنا في هذا القول إثبات أقاويل و ذكر معانٍ يقتضى بمن عرفها إلى الوقوف على ما أثبتته الحكيم في صناعة الشعراء من غير أن يقصد إلى استيفاء جميع ما يحتاج إليه في هذه الصناعة ...».

انجام: «... و يشغله عن الأنواع و الجهات الآخر و لذلك ما لم يشرع في شيء من ذلك قولنا هذا؛ تمت ... و لله المنة و الحمد بلا نهاية؛ تم».

ك: مؤلفات الفارابي: ص ١٩٤.

شماره ی «٢٨٦/٥٤»، ٢٣ برگ (٢٢٥ الف - ٢٤٧ الف):

٥٤. مبادئ آراء أهل المدينة الفاضلة (كتاب في ...) = آراء أهل المدينة الفاضلة = مختصر ما

بعد الطبيعة لارسطو (جامعه شناسی و فلسفه - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به سال ٣٣٩ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة بعد حمد الله تعالى جده، قال أبونصر: الموجود الأوّل هو السبب الأوّل لوجود ساير الموجودات كلّها، و هو برىء من جميع أنحاء النقص و كلّ ما سواء فليس يخلو من أن يكون فيه شيء ...».

انجام: «... و وجودات بلا نهاية في جواهرها أو عوارضها و لا يجعل شيئاً محالاً أصلاً و ذلك خلاف الحكمة؛ تمّ الكتاب للمعلّم الثانی...».

رقم کاتب: «تمّ الكتاب للمعلّم الثانی ... في شهر شوّال المكرّم المنتظم في شهر سنه ١٠٧٢ هـ اثنتی و سبعین الألف من الهجرة خير البشر سلام الله تعالى عليه إلى يوم المحشر؛ تم».

ك: ١. الذريعة: ج ١، ص ٣٣ - ٣٤؛ ٢. مؤلفات الفارابي: ص ١٥٤.

شماره ی «٢٨٦/٥٥»، ٩ برگ (٢٤٧ ب - ٢٥٥ الف):

٥٥. أقسام اللذات = حصر اللذات = اللذات = تحقير اللذات^{١٨} (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابو عبدالله (ابوالفضل) فخرالدين محمد بن عمر بن حسين، رازی طبرستانی مشهور به « فخر رازی» (درگذشته به سال ٦٠٦ هـ)

آغاز: «بسملة، الحمد لله ربّ العالمين و الصلوة على أفضل خلقه في السموات العلى ... أمّا

بعد فقد سألتني عن أحوال اللذات المطلوبة في الدنيا و الكشف عن حصر أقسامها و بيان ما فيها من الخيرات و الراحة و الآفات و المخافات ...».

انجام: «... الكلمات التي لا يعرفها أحد إلا أنت أن تعفو عني في كل ما أخطأت و أن تقبل مني كل ما ارتضيته مني من الأعمال التي أتيت بها بمدد توفيقك و برحمتك و فضلك يا أرحم الراحمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطيبين الطاهرين؛ تم كتاب تحقير اللذات للأمام فخرالدين الرازي رحمه الله؛ تم».

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ: C.12, S. 89 – 95.

شماره ی «۲۸۶/۵۶»، ۵ برگ (۲۵۶ الف - ۲۶۰ ب):

۵۶. فصوص الحکم = الفصوص = الفردوس (فلسفه - عربی)

مؤلف: ۱۹: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به سال ۳۳۹ هـ . در دمشق)

آغاز: «بسملة، قال الرئيس، روح الله رسمه: الأمور الموجودة قلنا لكل منها ماهية و هوية و ليست ماهيته هويته و لا داخله في هويته و لو كانت ماهية الإنسان هويته لكان تصوّر ماهية الإنسان تصوّر الهويّة ...».

انجام: «... هو غالب أي مقتدر على إعدام العدم و سلب الماهيات ما سيستحقّها بنفسها من البطلان و كل شيء هالك إلا وجهه؛ تمّت».

رقم كاتب: «تمّ رسالة الفردوس للشيخ الرئيس أبي علي الحسين بن عبدالله بن سينا البخاري في شهر شوال المكرّم سنة اثنتي و سبعين بعد الألف من الهجرة هاجرها ألف التحية، تمّ».

ك: ۱. الذريعة: ج ۱۶، ص ۲۳۵؛ ۲. فهرست نسخه های مصنفات ابن سينا: صص ۲۸۴ - ۲۸۵؛ ۳. كشف الظنون: ج ۲، ص ۱۲۶۵؛ ۴. مؤلفات الفارابي: صص ۴۰، ۲۹۳.

شماره ی «۲۸۶/۵۷»، ۶ برگ (۲۶۱ الف - ۲۶۶ الف):

۵۷. السياسة (رسالة في...) (اخلاق - عربی)

مؤلف^{٢٠}: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ).
آغاز: «بسملة، الحمد لله الذى نهج لعباده بما دلهم عليه من حمده سبيل شكره و أشرع لهم بما هياهم له من شكره أبواب مزیده و من عليهم بالعقل الذى جعله لدينهم عصمة و لدينا عماداً...».

انجام: «... فأثرنا التخفيف على القارى و التسهيل على الناظر و لربّ قليل أربع من كثير و صغير أتمّ من كبير و من الله التوفيق و كلّ ميسر لما خلق له؛ تمت السياسة».
ك: ١. الذريعة: ج ١٢، ص ٢٧١؛ ٢. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ١٢٣ - ١٢٤.

شماره‌ی «٢٨٦/٥٨»، ٣ برگ (٢٦٦ ب - ٢٦٨ الف):

٥٨. الارزاق (رسالة في ...)^{٢١} (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ).
آغاز: «بسملة ... الحمد لله و نعوذ بالله من علم یسلمنا إلى الجهل بعدله و الجحود بفضله، و یقول إنّ كثير ممن لم یستطع النظر فی الشیان الخفی من لطیف حکمة الله تعالی و الظاهر للأبصار المطوی عن الفكر المحجوب عن النظر بنور الله...».
انجام: «... و فی کلّ ذلك من المنافع ما یطول القول باستخراجه حتّى لا یوجد فی العالم شیء باطل بتة؛ تمت رسالة الأوراق... والحمد لله و الصلوة و السلام علی نبیّه و أولاده؛ تمّ».
ك: ١. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ٢٨ - ٢٩؛ ٢. المحقق الطباطبائی فی ذکراه السنویة الأولى: ج ٢، ص ٨٨٣.

شماره‌ی «٢٨٦/٥٩»، ٢ برگ (٢٦٨ ب - ٢٦٩ ب):

٥٩. ایضاح براهین مستنبطة فی مسائل عویصة (رسالة في ...)^{٢٢} (فلسفه - عربی)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ).
آغاز: «بسملة، الحمد لله ربّ العالمین و صلوته علی نبیّه محمّد و آله الطاهرين؛ قال الشيخ الرئيس، أعلى الله درجته: هذه رسالة یشتمل علی ایضاح براهین مستنبطة فی مسائل

عويصة، لم يعثر عليها من كتب المتقدمين في هذه العلوم...». **انجام:** «... فالعلة الغائية محفوظة مع وجودها و انحيازها إلى صحة الملاء الأعلى متعلقة بالجلاليا العقلية؛ تمت الرسالة».

ك: فهرست نسخه های مصنفات ابن سینا: ص ۵۱.

شماره ی «۲۸۶/۶۰»، ۱۲ برگ (۲۷۰ ب - ۲۸۱ الف):

۶۰. مختصر أنولوطيقى الاولى = بيان كيفة القياس وكيفة الاستدلال (فلسفه - عربى) **مؤلف:** ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابى مشهور به معلم ثانى (درگذشته به سال ۳۳۹ هـ . در دمشق) **آغاز:** «بسملة، قال ابونصر: إنَّ قصدنا في كتابنا هذا أن نبين كيف القياس و كيف الاستدلال و بأى شىء تستنبط المجهولات المطلوب معرفتها و كم أصناف القياسيات...». **انجام:** «... فقد ظهر كيف ترجع الأقاويل التى سماها أرسطوطاليس المقائيس الفقهية إلى مقائيس الأشكال الحملية فهذه منتهى غرضنا الذى قصدناه ههنا و ليكن هذا الموضع آخر كتابنا هذا و السلام؛ تم».

رقم كاتب: «تم كتاب مختصر أنولوطيقى الأولى لأبى نصر... في منتصف شهر شوال المكرم من شهر سنة ۱۰۷۲ اتنتى و سبعين بعد الألف من الهجرة على هاجرها ألف ألف التحية». **ك: مؤلفات الفارابى:** صص ۱۹۱ - ۱۹۲.

شماره ی «۲۸۶/۶۱»، ۲ برگ (۲۸۱ ب - ۲۸۲ الف):

۶۱. العلة الاولى و المعلول (رسالة فى...) = حركة الكلّ (رسالة فى...) (فلسفه - عربى) **مؤلف:** اسكندر افریدوسى (يا) افروديسى دمشقى **مترجم**^{۲۳}: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، رسالة الإسكندر الأفريدوسى فى العلة الأولى و المعلول و حركاته و اختلافها

...؛ قال: إنا نريد أن نبين أولاً هل للأشياء علّة فنقول «...».

انجام: «... ما لم يكن محدثاً فمحال أن يلزمه الفساد و لذلك قلنا إنّ العالم لا يفسد و بالله الحول و القوة؛ تمت الرسالة الإسكندرية في حركة الكلّ و لله المنة».

ك: ١. دائرة المعارف بزرگ اسلامی: ج ٨، صص ٣٥٤ - ٣٥٩؛ ٢. فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی: ج ٤؛ ص ١٦٣؛ ٣. الفهرست للتدريج: ص ٣١٣؛ ٤. محبوب القلوب: ج ٢، ص ٣١٥؛ ٥. معجم المؤلفين: ج ١٣، ص ٢١٢.

شماره‌ی «٢٨٦/٦٢»، ٣ برگ (٢٨٣ الف - ٢٨٥ ب):

٦٢. النکت فی ما یصحّ و ما لا یصحّ من أحكام النجوم = فصوص الحکم الصغیر = النکت =

ما یصحّ و ما لا یصحّ من أحكام النجوم = إبطال أحكام النجوم (احکام نجوم - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به سال ٣٣٩ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، قال أبوإسحق إبراهيم بن عبدالله البغدادي: إني كنت شديد الحرص على معرفة الأحكام النجومية [صادق الرغبة في اقتناء علمها] كثير السعي في طلبها [مدّ من النظر الكتب المؤلفة فيها، مشغولاً مستهتراً بها]^{٢٤} واثقاً بصحتها غير شأن في أن الذي يعرض منه من الخطأ...».

انجام: «... و إذا كان الأمر على هذه السبيل فما اشتغالهم بهذا الفنّ إلا لأحدى ثلاث، إمّا لتفكه و ولوع و إمّا لتكسب و لشوق و تعيش به و إمّا لجزم مفرط و عمل بما قيل كلّ مقول محذور منه؛ تمّ كتاب الحكيم الثاني ... في إبطال أحكام النجوم و لله المنة و الحمد».

ك: ١. الذريعة: ج ٢٤، ص ٣٠٥؛ ٢. مؤلفات الفارابي: صص ١٣٣، ١٣٦.

شماره‌ی «٢٨٦/٦٣»، ١٨ برگ (٢٨٦ الف - ٣٠٣ ب):

(فلسفه - عربی)

٦٣. الاراء الطبيعیه

مؤلف: فلوطرخس

مترجم: قُسطا بن لوقا، بعلبكي شامي (درگذشته بعد از سال ۲۶۰ هـ).
آغاز: «بسملة، الحمد لوهاب العقل و الحيوه و على أنبيائه و أوليائه الصلوة، هذا كتاب
لفلوطرخس في الآراء الطبيعِيَّة التي يقول بها الحكماء و هو خمس مقالات، المقالة الأولى في
الآراء الطبيعِيَّة التي يراها الحكماء...».
انجام: «... فإنَّ أبدانهم متكاثفة و لذلك يكونون أطول زمناً؛ تَمَّت المقالة الخامسة من كتاب
فلوطرخس و بتمامه تَمَّ الكتاب و هو مائة واحد و ستون باباً و لله الحمد».
رقم كاتِب: «تَمَّ، و كان أصله سقيماً سقيماً جداً».

ك: ۱. فهرس مخطوطات دارالكتب الظاهريَّة (الفلسفة و المنطق و آداب البحث): ص ۳؛ ۲. الفهرست للنديم:
ص ۳۱۴؛ ۳. قاموس الأعلام: ج ۵، ص ۳۶۶۰ - ۳۶۶۱؛ ۴. لغت نامه دهخدا: ذيل ماده «فلوطرخس» و
«قسطا»؛ ۵. معجم المؤلفين: ج ۸، ص ۱۳۱.

شماره ی «۲۸۶/۶۴»، ۱ برگ (۳۰۴ الف - ۳۰۴ ب):

۶۴. مقالة في بيان أن الاجسام السماويَّة تفعل في الاجسام التي تحتها = المقالة في الجهة التي
يصحَّ عليها القول في أحكام النجوم
(احكام نجوم - عربي)
مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابي مشهور به معلّم ثاني (درگذشته
به سال ۳۳۹ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، قال أبونصر: الأجسام السماويَّة إنّما تفعل في الأجسام التي تحتها سخونة أزيد
و أنقص و يتبع مقادير تلك السخونة في تلك الأجسام آثار و صور آخر و أعراض آخر يتبع
تلك الصور و الآثار...».

انجام: «... فأما الأرادات التي يكون على الفكر و الرؤية الصحيحة فالله يحكم عليها بشيء من
الأجسام السماويَّة؛ تَمَّت المقالة ... و لله الحمد بلانهاية».
ك: مؤلفات الفارابي: ص ۱۹۱ - ۱۹۲.

شماره ی «۲۸۶/۶۵»، ۷ برگ (۳۰۵ الف - ۳۱۱ ب):

٦٥. العالم و المخلوقات (رسالة في...) = رسالة أرسطوطاليس إلى الاسكندر في العالم و المخلوقات^{٢٥} (فلسفه - عربى)

مؤلف: ارسطوطاليس بن نيكوماخس فيثاغورى يونانى

مترجم: عيسى بن ابراهيم، نفيسى متطبب (سدهى ٣ هـ)

آغاز: «بسملة، قال أرسطوطاليس: إني لما تفكرتُ دفعات كثيرة، يا إسكندر! رأيتُ أن الفلسفة أمر إلهى وقيّة على الحقيقة ربيعة لا سيّما من أجل أنّها وحدها ارتفعت فأدركتُ علم الخلايق كلّها و صرفتُ عنايتها...».

انجام: «... و آخرها و يتبعه حكم يعاقب به الخطاة و المستحقين بالشرعية و الناموس ... من الناس من يتمسك بالشرعية مبدأ لكل أمره ألى آخره و السلام، تمت... و لله الحمد».

محبوب القلوب: ج ٢، ص ٢٧٤.

شمارهى «٢٨٦/٦٦»، ٥ برگ (٣١٢ الف - ٣١٦ الف):

٦٦. الذهبيات = الذهبية^{٢٦} = تفسير أميلخس = وصية فوثاغورس في آداب النفوس الروحانيّة = شرح مجموع من كتاب أيامبليخس لوصايا فوثاغورس الفيلسوف (اخلاق - عربى)

مؤلف: أيامبليخس (يا) اميلخس يونانى

مترجم^{٢٧}: ناشاخته.

آغاز: «بسملة، شرح مجموع من كتاب أيامبليخس لوصايا فوثاغورس الفيلسوف، قال فوثاغورس: أوّل ما أوصيكم به تبجيل الذين لا يحلّ بهم الموت و هم ملائكة الله...؛ قال المفسّر: إنّ الطبقات التى هى أعلّ مرتبة من الإنسان و أفضل منه عند اليونانيين ثلث إحديهنّ...».

انجام: «... فيلحقها أيضاً الموت بل يبقى على التبرّى من الجسد غير قابل للتغيّر؛ تمت وصية الفيلسوف المتقدّم فوثاغورس في آداب النفوس الروحانيّة و هى تعرف بالذهبيّة».

رقم کاتب: «تَمَّتْ وصِيَّةٌ ...» في شهر شَوَّال سنة ١٠٧٢ هـ اثنى و سبعين و ألف من الهجرة
خير البشر [صلى الله عليه و آله و سلم].
ک: ١. الفهرست للندیم: ص ٣٠٦؛ ٢. لغت نامه دهخدا: ذیل ماده «ایامبلیخُس»؛ ٣. مقدمه بر تاریخ علم:
ج ١، ص ٤٠٣.

شماره ی «٢٨٦/٦٧»، ٢ برگ (٣١٦ ب - ٣١٧ الف) ٢٨:

٦٧. الخطب و التحمیدات (ادب - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ .)
آغاز: «بسملة، الحمد لله الذى أوحى إلى قِيَمِي الملكوت أن يكنسوا ما يلي عرصاته في
جرف هار فلما استقرَّ فضله قراراً ... الحمد لله الذى أنشأ نوراً محجوباً ... الحمد لله الذى و كلِّ
وجه العزّة بالحول ...».

انجام: «... الحمد لله الذى خلق الإنسان و فضله ... أقرب العزّة القصى ... ما يشكرون لقد
قالوا قولاً محيلاً و سلم تسليمًا دائماً كثيراً؛ تَمَّتْ ... و لله الحمد أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً».
رقم کاتب: «تَمَّتْ... على يد العبد المتقّب بالذنوب المدثر للعيوب شاه مراد فراهانى في أواخر
شهر شَوَّال المكرّم سنة ١٠٧٢ هـ اثنى و سبعين بعد الألف من الهجرة النبويّة».
ک: فهرست نسخه های مصنفات ابن سینا: ص ٣١٣.

شماره ی «٢٨٦/٦٨»، ٧ برگ (٣٢٠ الف - ٣٢٦ الف):

٦٨. سيب نامه = ترجمه الرسالة التفاحيّة = ترجمه تفاحيّه (فلسفه - فارسى)

مؤلف: ارسطوطاليس بن نيكوماخُس فيثاغورى يونانى

مترجم (به عربى): ناشناخته

مترجم (به فارسى): افضل الدين محمد بن حسن، مرقى كاشانى مشهور به «بابا افضل»
(درگذشته به سال ٧٠٧ هـ.)

آغاز: «بسمله، اين ترجمه مقالتي است از آن ارسطو حكيم معروف بتفاحه كه بوقت وفات

املا کرده است چنین گویند که چون ارسطاطالیس حکیم را عمر بیایان کشید از شاگردان وی چندی بر وی حاضر بودند...».

انجام: «... و سرو چشم وی ببوسیدند و بر وی ثنا گفتند دست فریطون گرفت و بر روی خود نهاد و گفت روانرا سپردم بپذیرید ای حکما و خاموش گشت و درگذشت؛ تمت».
ک: ۱. الذریعة: ج ۱۱، ص ۱۵۲؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی فارسی: ج ۲ (بخش اول)، صص ۸۰۴ - ۸۰۵؛ ۳. محبوب القلوب: ج ۲، ص ۲۷۴.

شماره‌ی «۲۸۶/۶۹»، ۲ برگ (۳۲۶ ب - ۳۲۷ ب):

۶۹. حدود = پاسخ پرسش‌های اسکندر = صد و پانزده پرسش از ارسطو^{۲۹} (فلسفه - فارسی)

مؤلف: ارسطوطالیس بن نیکوماخس فیثاغوری یونانی
مترجم: ناشناخته.

آغاز: «بسملة الحمد لله رب العالمين و العاقبة للمتقين...؛ بدانکه این چند فصل است اندر صد و پانزده مسئله که اسکندر از استاد خویش ارسطاطالیس حکیم پرسیده است...».
انجام: «... گفت: مرکز دایره، گفتم درونشان هست، گفت: نقطه پرکار از دایره؛ تمام شد مسایل بحمدالله و حسن توفیقه».

ک: ۱. فهرستواره کتاب‌های فارسی: ج ۶، صص ۸۸، ۱۳۴؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی اهدایی مرحوم مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ۳، ص ۴۱؛ ۳. محبوب القلوب: ج ۲، ص ۲۷۴.

شماره‌ی «۲۸۶/۷۰»، ۲ برگ (۳۲۷ ب - ۳۲۸ الف):

۷۰. نفس (رساله در...) (فلسفه - فارسی)
مؤلف: ناشناخته.

آغاز: «بسم الله مجریها، مصلحت حال طبع در آن نیست که از سر ملایمی که مستعقب منافیی باشد در زمانی بگذرد برای آنکه طبع نه قویست...».

انجام: «... دردا و دريغا چه چاره سازيم با اين بئس القرين ... سبحان ربّ العزّة عمّا يصفون و سلام على المرسلين و الحمد لله ربّ العالمين؛ تمّت».

شماره ۱ «۲۸۶/۷۱»، ۲ برگ (۳۲۸ الف - ۳۲۹ الف):

۷۱. **النيروزيّة في معاني الحروف الهجائيّة = فواتح السور = أسرار الحروف**^{۳۰} (تفسير - عربي)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسين بن عبدالله بن سينا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ .)

آغاز: «بسملة، الرسالة النيروزيّة للشيخ الرئيس في الأبناء عن الغرض المضمّر في الحروف الهجائيّة فواتح عدّة سور الفرقائيّة مقسومة على فصول ثلث، الفصل الأوّل في ترتيب الموجودات...».

انجام: «... إغنى مجموع الكلّ و لم يكن أن يكون للحروف دلالة غير هذه البتة، ثمّ بعد هذا أسرار يحتاج إلى المشافهة و الحمد لله و الصلوة على رسول الله و التوفيق من الله تعالى».

ك: ۱. **الذريعة:** ج ۲۴، صص ۴۳۵ - ۴۳۶؛ ۲. **فهرست نسخه‌های مصتفات ابن سينا:** صص ۲۵۱ - ۲۵۲.

شماره ۱ «۲۸۶/۷۲»، ۲ برگ (۳۲۹ ب - ۳۳۰ الف):

۷۲. **سرّ القدر = معنى قول الصوفيّة: «من عرف سرّ القدر فقد أهدى» = القضاء و**

القدر و المشيئة (رسالة في ...)^{۳۱} (فلسفه - عربي)

مؤلف: شيخ الرئيس ابوعلی حسين بن عبدالله بن سينا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ .)

آغاز: «بسملة، سأل بعض الناس الشيخ الرئيس أبي علي بن سينا عن معنى قول الصوفيّة: " من عرف سرّ القدر فقد أهدى؛ فقال في جوابه: إنّ هذه المسئلة فيها أدنى غموضة و هي من المسائل التي لا يرون الأمر إلا مرموزة...».

انجام: «... أمّا بقيد الشرع و العقل يسمّ نظام العالم ... يختلّ نظام أحوال العالم بتوليّة المحلّ عن القيد و الله أعلم بالصواب و السداد».

ك: ۱. **الذريعة:** ج ۱۲، ص ۱۶۹؛ ۲. **فهرست نسخه‌های مصتفات ابن سينا:** صص ۹ - ۱۰.

شماره‌ی «۲۸۶/۷۳»، ۱ برگ (۳۳۰ الف - ۳۳۰ ب):

۷۳. قضاء الله تعالى^{۳۲} (فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).
آغاز: «و كتب إليه أيضا، قدس الله روحه العزيز و جزاك الله عتًا خيراً، فهمت ما كتبه المولى
أفضل المتأخرين، سوّمه الله بسيماء السعادة و السلامة و توجّه بتاج العزّ و الكرامة في سرّ
القدر و ما أليق بهذا الموضوع ...؛ فكتب الشيخ الرئيس قضاء الله تعالى هو حكمه الأوّل الواحد
الذي يشتمل على كلّ شيء ...».

انجام: «... و ليس شأنه شأن غيره و لاحكمه حكم من سواه جلّ عن ذلك لا يسأل عمّا
يفعل و هم يسألون و صلّى الله على محمّد و آله».

ک: فهرست نسخه های مصنفات ابن سینا: ص ۱۰.

شماره‌ی «۲۸۶/۷۴»، ۱ برگ (۳۳۰ ب):

۷۱. الفرق بين القضاء و القدر و المشيئة و الارادة (رسالة في ...)^{۳۳} (فلسفه - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷هـ.).
آغاز: «و كتب أيضاً، قدس الله روحه، كيف أميّز بين القضاء و القدر و المشيئة و الإرادة ...
فأجاب، أعلى الله درجته و قال: المشيئة و الإرادة الإلهية اختيار إنفاذ القدرة بالجوود على
مقتضى الرحمة و القضاء الإلهي ...».

انجام: «... و التقدير هو تهيئة الأسباب للإقذار و السرّ في القدر لا في القضاء لأنّه ليس بغاية بل
هو تبع ضروري و الله تعالى أعلم بالصواب».

ک: فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی: ج ۹ (بخش ۲)، ص ۶۷۱.

شماره‌ی «۲۸۶/۷۵»، ۶ برگ (۳۳۱ الف - ۳۳۶ ب):

۷۵. أجوبة المسائل البرزخيّة = الرسالة البرزخيّة = تحقيق عالم المثال (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابوالثناء قطب الدین محمود بن مسعود بن مصلح، کازرونی شیرازی (درگذشته به سال ۷۱۰ هـ)

آغاز: «بسملة، أما بعد حمدالله تعالى على آلائه المبتوتة في أرضه و سمائه و الصلوة على محمد خاتم أنبيائه فإن المولى الأكمل العلامة ... قال: إني ألقى إلى كتاب من لدن حكيم عليم مشتملاً على مسایل ليس المسؤل عنها...».

انجام: «... فإني للخطايا لمعترف و بالقصور و العجز لمعترف و زادنا الله اعترافاً بالعجز و إياك فالعجز عن درك الإدراك إدراك إدراك؛ هذا آخر الجواب في جواب أسئلة بعض الأفاضل في تحقيق عالم المثال و غيره لعلامة الشيرازی، رحمه الله».

ک: ۱. احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی: ص ۲۴۴؛ ۲. فهرست کتابخانه مجلس شورای اسلامی: ج ۲۲، صص ۲۱۴ - ۲۱۵.

شماره‌ی «۲۸۶/۷۶»، ۱۶ برگ (۳۳۶ الف - ۳۵۲ الف):

۷۶. شرح قصه حیی بن یقظان = شرح ترجمه قصه حیی بن یقظان = شرح رساله حیی بن یقظان (فلسفه - فارسی)

مؤلف: شیخ رئیس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ)

مترجم: ابوعبید عبدالواحد بن محمد، جوزجانی (درگذشته به سال ۴۳۸ هـ) ۳۴

شارح: افضل الدین محمد بن حسن، مرقی کاشانی «بابا افضل» (درگذشته به سال ۷۰۷ هـ)

آغاز: «ستایش و آفرین مر یزدان کیهان دادار آفریدگار جهان و دارنده زمین و آسمان و گرداننده و رواننده ستارگان بقضا و قدر روان و درودی بر بهترین و مهترین پیغمبران محمد مصطفی، صلی الله علیه و آله و بر اهلبیت و یارانش گزیدگان و پاکان...».

انجام: «... و خواجه رئیس، رحمة الله علیه، خود در اندر کتاب شفاء یاد کرده است و مختصر آن اندر کتاب دانش نامه علائی؛ تمت».

ک: ۱. فهرستواره کتاب‌های فارسی: ج ۶، ص ۱۸۰؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک: ج ۸،

ص ٢٩٩؛ ٣. فهرست نسخه‌های خطی فارسی: ج ٢ (بخش اول)، ص ٨١٣؛ ٤. فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: صص ٩٤ - ٩٦.

شماره‌ی «٢٨٦/٧٧»، ١ برگ (٣٥٢ الف - ٣٥٢ ب):

٧٧. منتخب أسرار النجوم = أحكام موالید الفلاسفة و ... (فلسفه - عربی)

مؤلف: ارسطوطاليس بن نیکوماخس فيثاغوري يونانی

مترجم: ناشناخته.

منتخب: ناشناخته.

آغاز: «قال المعلم الأول في كتاب أسرار النجوم: الفلاسفة العظماء و أصحاب النواميس و الشرايع و ... يكون موالیدهم في سنّ القران الأعظم، أعنى الحملی و القران الأوسط و الإنتقالی ...».

انجام: «... يوجد من حال التبرين و الطالعین و الأمر الأظهر في القوّة من الكواكب المتحابّة و المساغصة و دلالة الموضوع و الصورة».

محبوب القلوب: ج ٢، ص ٢٧٤.

شماره‌ی «٢٨٦/٧٨»، ٢ برگ (٣٥٢ ب - ٣٥٣ ب):

٧٨. مقالة في إثبات المفارقات (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثاني (درگذشته به سال ٣٣٩ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، و به نستعين، المفارقات على أربع مراتب مختلفة الحقايق: الأول الوجود الذي لا سبب له و هو واحد، الثاني العقول الفعّالة و هي كثيرة بالنوع الثالث النفوس السمائيّة و هي كثيرة بالنوع الرابع النفوس الإنسانيّة ...».

انجام: «... فإنّ العقل بالملكة يستفاد بالبدن لا محالة و ليس للأوساط في البواقی نقيض من القصد و الحس؛ تمّ والحمد لله للصواب و الصلوة و السلام على سيّد أرباب الألباب محمد

المصطفى و آله أجمعين».

ك: ١. الذريعة: ج ٢١، ص ٣٩٦؛ ٢. مؤلفات الفارابي: ص ١١٦.

شماره‌ی «٢٨٦/٧٩»، ٩ برگ (٣٥٤ الف - ٣٦٢ ب):

٧٩. الجمع بين رأيي الحكيمين: أفلاطون و أرسطوطاليس (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به

سال ٣٣٩ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، الحمد لوهاب العقل و مبدعه و مصوّر الكلّ و مخترعه كفاء إحسانه القديم و إفضاله ...؛ إئی لما رأيتُ أكثر أهل زماننا قد خاضوا و تنازعوا في حدوث العالم و قدمه و ادّعوا: أن بين الحكيمين المبرزين اختلافاً في إثبات المبدع الأوّل و في وجود الأسباب عنه و في أمر النفس و العقل و في المجازات على الأفعال خیرها و شرّها و في كثير من الأمور المدنيّة و الخلقیّة و المنطقیّة، فأردتُ في مقالتي هذه أن أشرع في الجمع بين رأييهما ...».

انجام: «... اكتساب الوزر بما ينسب إلى هؤلاء الأفاضل ممّا هم منه و عنه بمعزل و عند هذا الكلام يختم القول في ما رميا شأنه^{٣٥} من الجمع بين رأيين الحكيمين أفلاطون و أرسطوطاليس و الحمد لله حمد حقّه و الصلوة على النبیّ محمد و على الطاهرين من عترته و الطيبين من ذريّته».

ك: ١. الذريعة: ج ٥، صص ١٣٥ - ١٣٦؛ ٢. مؤلفات الفارابي: ص ٤٥.

شماره‌ی «٢٨٦/٨٠»، ١ برگ (٣٦٢ ب):

٨٠. منتخب أسرار النجوم^{٣٦} = منتخب مقاله في أحكام النجوم (فلسفه - عربی)

مؤلف: ارسطوطاليس بن نيكوماخس فيثاغوري يوناني

مترجم: ناشناخته.

منتخب: ناشناخته.

آغاز: «قال أرسطو في كتاب أسرار النجوم: الفلك مطبوع و أفعاله اتفافية و الإنسان مختار و أفعاله اختيارية...».

انجام: «... و لذا سميت طبيعة خامسة مفردة و أجرا[ماً] مستديرة متوحدة و ابتداء كل كون من حركاتها فلامتحدرة و لا متصعدة...» ناقم.
ك: محبوب القلوب: ج ٢، ص ٢٧٤.

شماره‌ی «٢٨٦/٨١»، ١ برگ (٣٦٣ الف):

٨١. أحوال الفارابي (١) ^{٣٧} (ترجم - عربي)

مؤلف: موفق الدين احمد بن قاسم، خزر جي طبيب «ابن ابى اصيبعة» (درگذشته سال ٦٦٨ هـ)
آغاز: «في كتاب تاريخ الأطباء: أبو نصر الفارابي هو محمد بن محمد بن أوزلغ بن طرخان من مدينة فاراب و هي مدينة من مدائن الترك في أرض خراسان و كان أبوه قائد الجيش...».
انجام: «... مقالة في وجود صناعة الكيمياء و الرد على مبطلها كلام ... على مسایل سألته عن معنى ذات و معنى جوهر و معنى طبيعة، كتاب النواميس لأفلاطن، كتاب شرائط اليقين، رسالة في مهية النفس؛ انتهى».

ك: ١. الفارابي في المراجع العربية: صص ٩٨ - ١١١ ؛ ٢. فهرست نسخه‌های خطی كتابخانه نوربخش (خاتقاه نعمت اللهی تهران): ج ١، ص ١٣٩؛ ٣. كشف الظنون: ج ٢، ص ١١٨٥.

شماره‌ی «٢٨٦/٨٢»، ٣٤ برگ (٣٦٣ ب - ٣٩٧ الف):

٨٢. شرح فصوص الحكم (فلسفه - عربي)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به سال ٣٣٩ هـ در دمشق)

شارح: امير اسماعيل حسيني شنب غازاني ^{٣٨} [تبریزی] (درگذشته به سال ٨٩٤ هـ)
آغاز: ^{٣٩} «بسملة، الأمور التي قلنا، يعني أن الموجودات التي يقرب منا لكل واحد منها مهية، لها مرتبة المعروضة بالقياس إلى الوجود و هوية و هي يطلق على الحقيقة الجزئية و على

الوجود الخارجى أيضاً...».

انجام: «... فقله ما يستحق بدل من المهيئات و كلّ شيء هالك إلا وجهه و له الحمد على مات هدانا سبله فأولانا من تفضيله و لنختم بالصلوة على سيّدنا محمد خير الأنام و على آله و أصحابه بعدد أنفاس الخواصّ و العوامّ مادام الأسبوع و الشهور و الأعوام». رقم كاتب: «... تمّ في ذى قعدة سنة ١٠٧٢ هـ».

ك: ١. الذريعة: ج ١٣، ص ٣٨١؛ ٢. تاريخ الأدب العربي: القسم الثاني ٣-٤، ص ٥٤٣؛ ٣. كشف الظنون: ج ٢، ص ١٢٦٥؛ ٤. معجم المطبوعات العربية في إيران: ص ٥٧٩؛ ٥. معجم المؤلفين: ج ٢، ص ٢٦٦؛

6. Die Arabischen, persischen, und Turkischen Handschriften der kaiserlich koniglichen Hofbibliothek zu Wien: Bd. II, S. 596 – 597.

شماره‌ی «٢٨٦/٨٣»، ٢ برگ (٣٩٧ الف - ٣٩٨ ب):

٨٣. مختارات من نوادر كلمات الفلاسفة (فلسفه - عربي)

مؤلف: ناشاخته

آغاز: «بسملة، مختارات من نوادر الكلمات الفلاسفة العظام، أفلاطن قال: ليس ينبغي للرجل أن يشغل فكره فيما ذهب لكنّه يعنى ما يفى و سئل كم ينبغي أن يكسب الإنسان المال فقال المقدار الذى لا يحتاج معه...».

انجام: «... لأنّ لذاتها لا يصفوا له فى الدنيا لأنّها آلام بالحقيقة و هى يفضى به المعاد إلى آلام لا ينفد و أوجاع لا يتناهى؛ تمّ».

ك: فهرست كتب خطى مجلس شورى اسلامى (سنای سابق): ج ٢: ص ١٩١.

شماره‌ی «٢٨٦/٨٤»، ١ برگ (٣٩٨ ب):

٨٤. مرآة (رسالة فى ...) = الرسالة المرآتيّة^{٤٠} (فلسفه - عربي)

مؤلف: ابوالحسن على بن محمد، جرجانى شيرازى مشهور به «مير سيّد شريف» (درگذشته به سال ٨١٦ هـ)

آغاز: «بسملة، الحمد لله و الصلوة و السلام على رسول الله و بعد فالناظر فى المرأة ربّما كان

متوجّهاً إلى الصورة المرتسمة فيها...».

انجام: «... أو بوجه آخر فيستحيل أن يعلم الشيء بوجه واحد منفرداً عن العلم الآخر به و هو باطل اتفاقاً بل ضرورة؛ تمت من إفادات السيّد شريف الشيرازي، رحمه الله».

ك: ١. فهرست كتب خطّي مجلس شورى اسلامى (سنای سابق): ج ٢؛ ص ١٩١؛ ٢. مجموعات مخطوطة في مكتبات إستانبول: ص ٦١.

شماره ١ «٢٨٦/٨٥»، ٣ برگ (٣٩٩ الف - ٤٠١ ب):

٨٥. أسئلة بهمنيار عن الشيخ الرئيس في بقاء النفس = مسائل بهمنيار = أجوبة مسائل بهمنيار (فلسفه - عربى)

مُجيب: شيخ الرئيس ابوعلی حسين بن عبدالله بن سينا (درگذشته به سال ٤٢٧ هـ)

سائل: ابوالحسن بهمنيار بن مرزبان، مشهور به «كيا رئيس» (درگذشته به سال ٤٥٨ هـ)

آغاز: «بسملة، هذه أسئلة سأل بهمنيار عن الشيخ الرئيس، قدس سرّه العزيز في كتاب الشفاء عند الكلام في بقاء النفس ... قال أبوالقاسم: لم هو محال، قلت لأن الصور الجسمانية يفعل بتوسط المادة...؛ الجواب: أمّا لم محال فلما نبين في العلم...».

انجام: «... و في المادة أن رفعنا عنها الصور بقيت مستعدة لقبولها الهولاني جوهرى للنفس كما أن استعداد المادة لقبول الصورة جوهرى لها؛ تمت الرسالة».

رقم كاتب: «تمت الرسالة في سلخ شهر ذى قعدة الحرام من شهور اثنى و سبعين بعد الألف من الهجرة على هاجرها ألف ألف التحية؛ تمت».

ك: ١. دانشنامه جهان اسلام: ج ٤، ص ٨٤٨ - ٨٥٠؛ ٢. فهرست كتابخانه سپهسالار: ج ٣، ص ٢٧٤ - ٢٧٥؛ ٣. فهرست كتب خطّي كتابخانه مجلس شورى اسلامى (سنای سابق): ج ٢، ص ١٩٣؛ ٣. فهرست نسخه-هاى مصنفات ابن سينا: ص ٢٠٢ - ٢١٢.

شماره ١ «٢٨٦/٨٦»، ١ برگ (٤٠١ ب):

٨٦. من هو المعلم الاوّل (رسالة في ...) ^{٢١} (ترجم - عربى)

مؤلف: شمس الدين محمد بن محمود، شهرزوري (درگذشته بعد از سال ۶۸۷ هـ)
آغاز: «بسم الله مجربها، اعلم عن الجمهور: أن المعلم الأول هو أرسطاطاليس و هو الذي لقب
أولاً بهذا اللقب...؛ فقال رسول الله ۳ " مه يا عمرو، أن أرسطاطاليس كان نبياً فجهله
قومه "...».

انجام: «... فقال النبي صلى الله عليه و آله: " لو عاش حتى يعرف ما جئتُ به، لاتبعني على
ديني ... ؛ قيل قعد يوماً أفلاطن و عنده تلاميذه فقال: لو وجدتُ مستمعاً لتكلمتُ؛ فليل له:
حولك ألف تلميذ؛ فقال أريد واحداً كالف! و أراد منه أرسطوطاليس؛ منقولة من كتاب تاريخ
الحكماء الشهرزوري؛ تمت».

کھ: ۱. کشف الظنون: ج ۲، ص ۱۹۳۹؛ ۲. هدية العارفين: ج ۲، ص ۱۳۶.

شماره‌ی «۲۸۶/۸۷»، ۶ برگ (۴۰۲ الف - ۴۰۷ الف):

۸۷. مسائل متفرقة سُئل عنها = المسائل المتفرقة من كلام الفارابي (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به
سال ۳۳۹ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، هذه مسائل متفرقة سُئل عنها الحكيم الفيلسوف الشيخ ...؛ مسألة سُئل عن
الألوان، كيف يحدث في الأجسام و في أيّ الأجسام يحدث؟ فقال: إنما يحدث في الأجسام التي
هي بحسب الكون و الفساد ...».

انجام: «... فإذا ن العالم يحدث و القياس على طريق الجدل ردك الشيء إلى المشارك له في علته
ليحكم له بمثل حكمك الذي أوجبت له العلة و هذا هو التمثيل بعينه».

کھ: ۱. فهرست کتب خطی مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲؛ ص ۱۹۲؛ ۲. مؤلفات الفارابی:
ص ۵۳، ۱۲۹.

شماره‌ی «۲۸۶/۸۸»، ۲ برگ (۴۰۷ ب - ۴۰۸ الف):

(ترجم - عربي)

مؤلف: ابوالعبّاس احمد بن محمد، بلخي اربلي «ابن خلکان» (درگذشته به سال ۶۸۱ هـ)
آغاز: «في تاريخ ابن خلکان: أبونصر محمد بن محمد بن طرخان بن أوزلغ الفارابي التركي الحكيم المشهور صاحب التصانيف في المنطق و الموسيقى و غيرهما من العلوم و هو أكبر فلاسفة المسلمين...».

انجام: «... و لم يزل على ذلك إلى أن توفي سنة تسع و ثلثين و ثلثمائة بدمشق و و صلى عليه سيف الدولة في أربعة من خواصّه و قد ناهز ثمانين سنة و دفن بظاهر دمشق [خارج باب الصغير]؛ انتهى».

ک: ۱. الفارابي في المراجع العربيّة: ج ۱، صص ۱۱۵ - ۱۱۹؛ ۲. وفيات الأعيان و أنباء أبناء الزمان: ج ۴، صص ۳۸۷ - ۳۸۹.

شماره ی «۲۸۶/۸۹»، ۳ برگ (۴۰۸ الف - ۴۱۰ ب):

۸۹. عيون المسائل = عيون المسائل على رأی أرسطاطاليس (فلسفه - عربي)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن أوزلغ بن طرخان ، فارابي مشهور به معلّم ثاني (درگذشته به سال ۳۳۹ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، قال: العلم ينقسم إلى تصوّر مطلق كما يتصوّر الشمس و القمر و العقل و النفس و إلى تصوّر مع تصديق كما يتحقق كون السموات...».
انجام: «... و إن فات الخير الكثير الذي يصل إلى ذلك الشيء لأجل اليسير من الشرّ الذي لا بدّ منه كان الشرّ حينئذٍ أكثر».

ک: ۱. الذريعة: ج ۱۵، ص ۳۸۳؛ ۲. مؤلفات الفارابي: صص ۵۳ - ۵۴.

شماره ی «۲۸۶/۹۰»، ۴ برگ (۴۱۰ ب - ۴۱۳ الف):

۹۰. مقالة في معاني العقل = مقالة في العقل = العقل (رسالة في...)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن أوزلغ بن طرخان ، فارابي مشهور به معلّم ثاني (درگذشته به

سال ۳۳۹ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، أسماء العقل يقال على أنحاء كثيرة، أحدها الشيء الذي به يقول الجمهور في الإنسان أنه عاقل و الثاني العقل الذي يردده المتكلمون على ألسنتهم فيقولون هذا ما يوجب العقل و ينفيه العقل...».

انجام: «... و ليس يستنكر أن يكون العقل الفعّال و هو غير منقسم أو يكون ذاته أشياء غير منقسمة يعطى المادة أشباه ما في جوهره فلا تقبله المادة منقسماً و هذا شيء قد بينه أرسطوطاليس في كتابه في النفس؛ تمّت».

کھ: ۱. الذريعة: ج ۲۱، ص ۴۰۲؛ ۲. مؤلفات الفارابي: ص ۴۶، ۴۹.

شماره ی «۲۸۶/۹۱»، ۲ برگ (۴۱۳ ب - ۴۱۴ ب):

۹۱. *مقالة في أغراض ما بعد الطبيعة = أغراض أرسطوطاليس* (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان، فارابی مشهور به معلّم ثانی (درگذشته به سال ۳۳۹ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، مقالة شريفة ... قال: قصدنا في هذه المقالة هو أن يدلّ^{۳۳} على الغرض الذي يشتمل عليه كتاب أرسطوطاليس المعروف بما بعد الطبيعة و على الأقسام الأول التي هي ... فنقول: إن العلوم منها جزئية و منها كلية ...».

انجام: «... و في الموجودات المفارقة التي بعده و في كيفية ترتيب الموجودات و المقالة الثانية عشر في المبادئ الطبيعيّات و التعليمات فهذه هي الإبانة عن غرض هذا الكتاب و عن أقسامه؛ تمّت».

کھ: ۱. الذريعة: ج ۲، ص ۲۵۱؛ ۲. مؤلفات الفارابي: ص ۴۷ - ۴۸.

شماره ی «۲۸۶/۹۲»، ۷ برگ (۴۱۴ ب - ۴۲۰ الف):

۹۲. *التنبيه على سبيل السعادة* (فلسفه - عربی)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثاني (درگذشته به سال ۳۳۹ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، أمّا إنّ السعادة هي غاية ما يتشوقها كلّ إنسان و إنّ كلّ من ينحو بسعيه نحوها، فإنّما ينحوها على كمال ما؛ فكذلك ما لا يحتاج في بيانه إلى قول إذ كان في غاية الشهرة...».

انجام: «... و نحن إذا كان قصدنا أن يلزم فيه الترتيب الذي يوجبه الصناعة فقد ينبغي أن يفتح كتاباً من كتب الأوائل، به يسهل الشروع في هذه الصناعات بتعدد أصناف الألفاظ الدالة فيجب أن يتدبّر به و يجعله تالياً^{٤٤} لهذا الكتاب».

رقم كاتب: «و قد فرغت من كتابة هذا الكتاب الموسوم...للحكيم الفيلسوف ... في غرة شهر ذي الحجة سنة ١٠٧٢ هـ».

ك: ١. الذريعة: ج ٤، ص ٤٣٧؛ ٢. مؤلفات الفارابي: ص ١٣٢، ١٣٨.

شماره‌ی «٢٨٦/٩٣»، ٤ برگ (٤٢٠ ب - ٤٢٣ الف):

٩٣. النكت في ما يصحّ و ما لا يصحّ من أحكام النجوم = فصوص الحكم الصغير = النكت = ما يصحّ و ما لا يصحّ من أحكام النجوم = إبطال أحكام النجوم^{٤٥} (احكام نجوم - عربي)
مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابی مشهور به معلّم ثاني (درگذشته به سال ۳۳۹ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، نكت... قال أبو إسحق إبراهيم بن عبدالله البغدادي: إني كنت شديد الحرص على معرفة الأحكام النجومية صادق الرغبة في اقتناء علمها كثير السعي في طلبها مدّ من النظر في الكتب المؤلفة، مشعوباً مستهتراً بها واثقاً بصحتها...».

انجام: «... و إذا كان الأمر على هذه السبيل فما اشتغالهم بهذا الفنّ إلا لأحدى ثلث، إمّا لتفكه و ولوع و إمّا لتكسّب و لشوق و تعيش به و إمّا لجزم مفرط و عمل بما قيل كلّ مقول محذور منه؛ هذا ما وجد ... والله الموفق لكلّ خير».

رقم كاتب: «هذا [آخر] ما وجد من التذاكير بخطّ أبي نصر أثبتها لنفسى و كتبتها لك لتأملها أن يبسط لذلك و الله الموفق لكلّ خير نقلته من خطّ نقل من خطّ نقل من خطّ الفارابي المعلم الثاني في شهر ذى حجة الحرام سنة ١٠٧٢ هـ».

ك: ١. الذريعة: ج ٢٤، ص ٣٠٥؛ ٢. مؤلفات الفارابي: صص ١٣٣، ١٣٦.

شماره‌ی «٢٨٦/٩٤»، ١٨ برگ (٤٢٣ ب - ٤٤٠ الف):

٩٤. مبادئ الموجودات = السياسات المدنيّة = قوام الاجسام = مبادئ الموجودات الطبيعيّة =

السياسة المدنيّة = المبادئ (رسالة في ...) ^{٤٦} (فلسفه و جامعه شناسی - عربي)

مؤلف: ابونصر محمد بن محمد بن اوزلغ بن طرخان ، فارابي مشهور به معلّم ثاني (درگذشته به سال ٣٣٩ هـ در دمشق)

آغاز: «بسملة، قال ابونصر: المبادئ التي بها قوام الأجسام و الأعراض التي لها ستة أصناف [لها] ستّ مراتب عظمى كلّ مرتبة منها تحوز صنفاً منها؛ السبب الأوّل في المرتبة الأولى، الأسباب الثواني في المرتبة الثانية، العقل الفعّال في المرتبة الثالثة، النفس في المرتبة الرابعة، الصورة في المرتبة الخامسة المادّة في المرتبة السادسة...».

انجام: «... و بعضهم يخرجهم إلى أن يرى أنّه ليس فيما يدرك شيء صادق أصلاً و إن كان ما ظنّ ظانّ أنّه أدرك شيئاً فهو في ذلك كاذب؛ تمّ».

رقم كاتب: «تمّ كتاب ... تأليف الحكيم الفيلسوف... في شهر ذى حجة الحرام سنة ١٠٧٢ هـ اثنتي و سبعين و ألف».

ك: ١. الذريعة: ج ١٢، ص ٢٧٠ و ج ١٩، ص ٤٣؛ ٢. مؤلفات الفارابي: صص ٩٤، ١٣٤، ١٨٦، ٢٧١.

شماره‌ی «٢٨٦/٩٥»، ٢ برگ (٤٤٠ ب - ٤٤١ الف):

٩٥. الحجج العقلية على المحشر الجسماني (فلسفه - عربي)

مؤلف: صدرالمتألّهين صدرالدين محمد بن ابراهيم، قوامي شيرازي مشهور به «ملا صدرا»

(درگذشته به سال ۱۰۵۰ هـ)

آغاز: «حجّة عقلیّة استفدتها من كلام أبي الحسن العامري في بعض رسائله المعاديّة على إثبات الحشر الجسماني على ما نطق به الشريعة الحقّة التي أتى بها سيّدنا و نبيّنا سيّد الكلّ ... مقدّمه: أنّ الحشر الجسماني و هو عبارة عن عود النفس الناطقة ...».

انجام: «... و ما أدري ما أفعل بي و لايكم إن اتبع إلا ما يوحي و إليه مرجع قوله عزّ اسمه فتبارك الذي له ملك السموات و الأرض و ما بينهما و عنده علم الساعة و إليه ترجعون فافهمه».

کھ: ۱. فهرست کتابخانه سپهسالار: ج ۴، ص ۲۸۸؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ۸، ص ۵۵۶ - ۵۵۷؛ ۳. فهرست کتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق): ج ۲، ص ۱۸۹؛ ۴. کتابشناسی جامع ملا صدرا: ص ۳۲۳ - ۳۲۴.

شماره‌ی «۲۸۶/۹۶»، ۲ برگ (۴۴۱ الف - ۴۴۲ الف):

۹۶. الامالی الفلسفیة = الحجّة العقلیة علی المعاد الجسمانی (فلسفه - عربی)

مؤلف: میر نظام الدین احمد بن ابراهیم، حسینی دشتکی شیرازی (درگذشته به سال ۱۰۱۵ هـ)

آغاز: «فی یوم الأربعاء ۱۶ شهر جمادی الثانی عبارة أخرى، أخرى الحی، أمّا إن یلتذ و یستکمل باللذات الحسیّة فقط أو یلتذ و یستکمل بهما جميعاً و الأوّل هو النفوس الحيوانیة ... فی یوم الجمعة ۲۵ شهر ذی الحجّة ۱۰۰۶ فی برزویه فسا؛ و تقریر آخر للحجّة العقلیة علی المعاد الجسمانی أنّ النفس ...».

انجام: «... نعم لا یکن الجمع بین الإیمان بما جاء به النبیّ صلی الله علیه و آله وسلّم و إنکار الحشر الجسمانی كما قال الإمام علی علیه السلام ما مرّ و سیجیء أيضاً بیانه مفصلاً بعد ذلك فی هذه الأوراق فتأمل».

کھ: ۱. ریحانة الأدب: ج ۶، ص ۲۰۰ - ۲۰۱؛ ۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه

تهران: ج ۸، صص ۵۵۶ - ۵۵۷؛ ۳. فهرست کتب خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی (سنای سابق):
ج ۲، ص ۱۹۳.

شماره‌ی «۲۸۶/۹۷»، ۱ برگ (۴۴۲ الف - ۴۴۲ ب):

۹۷. **سیاسة البدن و فضائل الشراب و منافعہ و مضارہ = خمریة** (طبّ - عربی)

مؤلف: شیخ الرئيس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (درگذشته به سال ۴۲۷ هـ).
آغاز: «اعلم هذا کتاب سیاسة البدن و فضائل الشراب و منافعہ و مضارہ و ما يتولد للمکثر منه و ینفع للعقل و ما یرعرض کلّ علة تنتج منه فجميع سرور و الدنيا خمسة: النظر و السماع و الذوق و الشیم و الباه...».

انجام: «... فصل مقدارہ ما یقدر علی ضبط جسمه و یطیب نفسه و یفنی همومه و ما یشغل العقل و خصوصاً عقل الصاحی مشغول بمون الدبّ و طلبها و النظر بالفکره الآخرة و همومها فإذا أطرفه غاب العقل...» ناتمام.

ک: فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۱۲۴.

شماره‌ی «۲۸۶/۹۸»، ۳ برگ (۴۴۲ ب - ۴۴۴ الف):

۹۸. **حلّ مشکلات الاشارات و التنبیيات**^{۴۷} (فلسفه - عربی)

مؤلف: خواجه نصیرالدین محمد بن محمد بن حسن، طوسی (درگذشته به سال ۶۷۲ هـ).
آغاز: ناقص «... آخر کلامه فی کیفیة الأخبار عن الغیب، تنبيه: و لعلک قد تبلغک عن العارفين أخبار [لا] تکاد تأتي قطب العادة فتبادر إلى التکذیب و ذلك مثل ما یقال إن عارفاً استسقى للناس فسقوه...؛ لما فرغ عن بیان الآيات الثلاثة المشهورة التي تنسب إلى العارفين...».

انجام: «... و هو آخر فصول الكتاب فهذا ما تيسر لي من حلّ مشکلات کتاب الاشارات و التنبیيات مع قلة البضاعة و قصور الباع في هذه الصناعة و تعذر الحال و تراکم الشغل و التزام الشرط المذكور في مفتتح الأقوال و أنا أتوقع ممن يقع عليه کتابي هذا أن یصلح ما یعیر

عليه من الخلل و الفساد بعد أن ينظر فيه بعين الرضا و يتجنّب طريق العناد و الله ولىّ السداد و الرشاد و منه المبدأ و إليه المعاد».

ک: الدررعيّة: ج ٧، ص ٧٥.

شماره‌ی «٢٨٦/٩٩»، ٤ برگ (٤٤٤ ب - ٤٤٧ الف):

٩٩. أسرار النجوم = مقالة في أحكام النجوم^{٤٨} (احكام نجوم - عربي)

مؤلف^{٤٩}: ارسطوطاليس بن نيكوماخس فيثاغوري يوناني

مترجم: ناشناخته.

آغاز: «بسملة، كتاب أسرار النجوم للحكيم الفاضل المبرّز شيخ الفلاسفة أرسطوطاليس وضع للأسكندر و رسم هذه الفصول بالقضايا و هي مائة فصل؛ الأوّل الفلك مطبوع و أفعاله اتفافية و الإنسان مختار و أفعاله اختيارية...».

انجام: «... و إنّما ذلك على حسب حركة القمر و أسرعها و علوّها و أيضاً و من أجل صارت دلالتها يظهر في درج التي بخلاف بها و لا يتجاوزها كالمُنشَر أن ينجرّ به و السكين التي يقطع بها؛ تمّت الرسالة».

رقم كاتب: «تمّت الرسالة على يدي و أنا أقلّ العباد شاه مراد فراهاني في ٥ شهر ذي حجة الحرام لسنة ١٠٧٢هـ اثنتي و سبعين بعد الألف من الهجرة على هاجرها ألف ألف ألف التحية».

ک: فهرست نسخه‌های خطی اهدایی مرحوم مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ٤ (ج ٣ - بخش

٢)، صص ٩٥٤ - ٩٥٥ و ج ٦ (ج ٣ - بخش ٤)، صص ٢١٦٠ - ٢١٦٢.

¹. این مقاله در نشریه‌ی میراث شهاب: س ١١، ش ٣-٤ (پیاپی ٤١-٤٢)، پاییز - زمستان ١٣٨٥ش، صص ١١١-١٦٢ با اندکی

تغییرات ویرایشی به چاپ رسیده است.

². نام پدر (نقدعلی) و نسبت (ورامینی) برای کاتب این مجموعه، به قرینه و بر اساس نسخه‌ی «۷۴۹۸» همین کتابخانه، (معرفی شده در *فهرست نسخ خطی کتابخانه*، ج ۱۹، ص ۲۹۶) نگارش یافت که در سال ۱۰۷۰هـ یعنی دو سال قدیمی‌تر از این نسخه، کاتب استنساخ نموده است.

³. برگ‌های «۵۷ ب - ۵۹ ب» نانوخته و سفید است.

⁴. دو اثر با نام: *الفوائد الغیائیة* سراغ داریم، یکی از قاضی عضالدین عبدالرحمن بن احمد ایچی (درگذشته به سال ۷۵۶هـ) در موضوع معانی و بیان و دیگری از فخرالدین ابوعبدالله محمد بن عمر قرشی طبرستانی (درگذشته به سال ۶۰۶هـ) در موضوع کلام و عقاید که نسخه‌ای از آن در کتابخانه‌ی رضا در رامپور هند موجود است. ممکن است غیاث‌الدین دشتکی نیز چنین کتابی با این عنوان داشته باشد؛ به هر حال دانسته نشد عبارات منقوله از کدامیک انتخاب گردیده است.

⁵. در پیش‌تر نسخه‌ها «کتابی» آمده که صحیح آن نیز همان است، لیکن در نسخه‌ی حاضر بدین صورت آمده است.

⁶. در برخی فهرس‌ها همچون *فهرست آستان قدس و سیهسالار* به شمس‌الدین احمد بن سلیمان ادرنوی مشهور به ابن کمال پاشا (درگذشته به سال ۹۴۰هـ) نسبت داده شده، لیکن آنچه که در فوق ثبت گردیده، به نظر صحیح می‌رسد.

⁷. تاریخ وفات وی در *کشف الظنون*: ج ۲، ص ۱۳۲۷ چنین آمده است.

⁸. در این فهرست دو رساله: *تعلیقات شیخ الرئیس* و همین رساله با هم خلط شده! چنانچه اگر دقت شود در سطر دوم صفحه‌ی یاد شده فهرست، با کلمه «بسمله» رساله‌ی *تعلیقات* شروع می‌شود و پیش از آن رساله‌ای مطابق با رساله‌ی ما بوده که در فهرست‌نگاری کتابخانه‌ی ملی ملک، از قلم افتاده و آغاز آن با نسخه ما برابر است.

⁹. رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم *العروس* در این مجموعه است با این فرق که نسخه‌ی حاضر فاقد بخش النبوات می‌باشد، نسخه‌ی نخست آن در شماره‌ی ۲۱ / ۲۸۶ این مجموعه، از نظر گذشت.

¹⁰. نسخه‌هایی از این رساله در این کتابخانه موجود است که از آن جمله: نسخه‌های شماره‌ی «۶۵۴۳ و ۶۸۶۹» می‌باشند.

¹¹. در برخی نسخ به صورت «بیئت مما لا مزید...» می‌باشد، لیکن در نسخه‌ی ما همان است که ثبت کردیم.

¹² . این نسخه فقط مشتمل بر فصل چهل و دوم از مقاله‌ی ثانیه و فصول چهارم، دوازدهم و پانزدهم از مقاله‌ی ثالثه می‌باشد که به صورت پراکنده در جای جای این مجموعه آمده است. در ضمن نسخه‌ی کامل‌تری از این اثر به شماره‌ی «۱۰/ ۶۸۹۵» در این کتابخانه موجود است.

¹³ . يك كلمه خوانده نشد.

¹⁴ . در برخی نسخ به صورت « يلحق » ثبت شده است.

¹⁵ . در بسیاری از مصادر، کتابی با عنوان یاد شده به فارابی نسبت داده شده که معمولاً آغاز آن‌ها با: «هذه الموجودات کُلها صادرة عن ذاته و هي مقتضى ذاته ...» شروع می‌شود، چنانچه نسخه‌های متعددی از آن مانند: ۴/۴۳۵۳ و ۴۲/۱۲۵۸۹ نیز در این کتابخانه با همین نسبت (فارابی) موجود است. همگی این نسخ با نسخه‌هایی از *التعليقات* که به شیخ الرئیس ابن سینا نسبت داده می‌شود، به‌طور کلی با هم تباین آشکار دارند، جز سطر نخستین آن‌ها، که منشأ این اشتباهات ظاهراً همین امر و عنوان اشتراکی: *التعليقات* بوده که باعث شده به بسیاری از فهرس و مصادر همچون *النريفة*: ج ۴، ص ۲۲۴ و ... نیز راه یابد!، چنانچه مرحوم مهدوی نیز به آن تنبّه و آگاهی داده‌اند. باید توجه داشت که در *مؤلفات فارابی*: صص ۱۶۱، ۱۹۶ و ... بیش-ترین نسخه‌های این دو کتاب به فارابی نسبت داده شده، در صورتی که برخی از آن‌ها به یقین از ابن سیناست!

¹⁶ . این اثر در منابع و مصادر به « بهمنیار » منسوب شده، لیکن از آنجا که در سنت فهرست نگاری رسم بر این است در کتبی که به صورت « سؤال و جواب » است نوعاً (جز موارد خاص) رعایت عالی و دانی شده و معمولاً اثر را به مجیب نسبت می‌دهند، بر همین مبنا مرحوم یحیی مهدوی این اثر را جزء آثار ابن سینا آورده و به وی نسبت داده است.

¹⁷ . نسخه‌ی دیگری با شماره‌ی «۱۲۵۸۹/۴۰» در این کتابخانه موجود است.

¹⁸ . در پایان این نسخه و نیز نسخه‌ی دیگری از این رساله که با شماره‌ی «۴۴۱۶» در این کتابخانه نگهداری می‌شود، عنوان *تحفیر اللذات* دیده می‌شود.

¹⁹ . در بسیاری از مصادر (از جمله خود این نسخه!) این اثر با عنوان *الفردوس* به ابن سینا نسبت داده شده است، لیکن نسبت آن به فارابی از شهرت به سزایی برخوردار است چنانچه شروع *الفصوص* نیز با نسبت فارابی بسط و شرح داده شده‌اند؛ البته در این انتساب، مرحوم یحیی مهدوی در فهرست آثار ابن سینا، توضیحات وافیه و نسبتاً کاملی را ارائه نموده‌اند که به هر حال در خور توجه و قابل بررسی است.

²⁰ . مرحوم آغا بزرگ تهرانی در *النريفة* این اثر را به ابو نصر فارابی نسبت داده‌اند.

²¹ رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم: *رساله فی الارزاق* در این مجموعه است، با این فرق که نسخه‌ی حاضر فاقد بخشی از مقدمه کتاب می‌باشد، نسخه‌ی نخست آن در شماره‌ی ۱۱ / ۲۸۶ این مجموعه، از نظر گذشت.

²² رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم: *رساله فی ایضاح براهین ...* در این مجموعه است، که با شماره‌ی ۲۴ / ۲۸۶ این مجموعه، از نظر گذشت.

²³ بنا بر احتمالاتی که در برخی فهرست‌ها، همانند فهرست کتابخانه‌ی ملی (نسخه‌ی شماره‌ی ۱۳۸۲) داده شده، ممکن است مترجم یحیی بن عدی (از دانشمندان سده‌ی سوم هجری) باشد که البته احتیاج به تحقیق بیش‌تری دارد.

²⁴ عبارات داخل قلاب از روی نسخه‌ی دوم *النکت* که به شماره «۲۸۶/۹۳» همین مجموعه از نظر خواهد گذشت، اضافه گردیده است.

²⁵ يك نسخه‌ی عکسی به شماره‌ی «۱۴۵۷» در این کتابخانه نگهداری می‌شود که با توجه به یادداشت آغازین آن گفته شده که از روی نسخه‌ی موجود در مجموعه‌ی یهودای دانشگاه پرینستون در ایالت نیوجرسی امریکا تصویر برداری شده است، لیکن نگارنده در مراجعه به فهرست‌های عربی پرینستون یعنی فهارس: «فیلیپ هتی»، «ماخ» و حتی «اورمشیای» به آن نسخه و اطلاعات آن آگاهی نیافت؛ البته نباید از نظر دور داشت که بر روی نسخه عکسی یاد شده مهر کتابخانه کاشف الغطاء در نجف اشرف خورده است و اگر چنانچه امروزه اصل آن در دانشگاه پرینستون قرار داشته باشد، قاعدتاً باید در سال‌های اخیر به آن مکان انتقال یافته باشد! به هر حال به نظر می‌رسد نسخه‌ی حاضر از روی آن نگاشته شده یا به هر طریق که بوده باشد، آن در طول این نسخه قرار می‌گیرد، هر چند با واسطه بوده باشد و آبشخور هر دو مجموعه نفیس یکی است، چرا که برخی عبارات کاتب آن نسخه، مکرر در این مجموعه نیز طابقاً بالنعل تکرار شده است؛ گفتنی است مجموعه حاضر حاوی تمام رسالات آن نسخه است به انضمام ده‌ها رساله‌ی فلسفی دیگر که برخی از آن‌ها بسیار نادرالوجوداند، مانند رساله‌ی حاضر و رساله‌ی بعدی (*الذهبیة*) که در فهرست‌های کتابخانه‌های دیگر کمتر مشاهده گردیده است، لیکن در این دو نسخه‌ی نفیس یاد شده موجود است.

²⁶ ابن ندیم در *الفهرست*، وجه تسمیه این رساله‌ی گرانمایه با مضامین بسیار عالی را به *الذهبیة* به تفصیل ذکر نموده است، که در خور توجه و تأمل است.

²⁷ متأسفانه پس از تفحص فراوان به مترجم این رساله‌ی بسیار ارزشمند، به سربانی و یا عربی آن آگاهی نیافتیم؛ ابن ندیم در اثر ارزشمند خویش: *الفهرست* گوید که «ثابت بن قره حرانی» چند ورق از آن را (ظاهراً از سربانی) به عربی ترجمه و به جهت درگذشت وی ترجمه‌ی یاد شده ناتمام مانده است؛ به هر حال به نظر قاصر نگارنده‌ی سطور، این می‌رسد که اثر حاضر در همان مقطع تاریخی به عربی ترجمه گردیده است.

28. برگ‌های « ۳۱۷ ب - ۳۱۹ ب » نانوشته و سفید است.

29. رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم از *رساله حدود* در این مجموعه است، نسخه‌ی نخست آن در شماره‌ی ۲۸۶ / ۱۳ این مجموعه، از نظر گذشت.

30. نسخه‌ی حاضر فاقد مقدمه‌ی ای است که مرحوم یحیی مهدوی در فهرست خویش آورده‌اند.

31. رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم از *سر القدر* در این مجموعه است، نسخه‌ی نخست آن در شماره‌ی ۲۸۶ / ۸ این مجموعه، از نظر گذشت.

32. رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم از *قضاء الله تعالی* در این مجموعه است، نسخه‌ی نخست آن در شماره‌ی ۲۸۶ / ۹ این مجموعه، از نظر گذشت.

33. رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم از *رساله الفرق بین القضاء ...* در این مجموعه است، نسخه‌ی نخست آن در شماره‌ی ۲۸۶ / ۱۰ این مجموعه، از نظر گذشت.

34. بنابر اظهار نظرهای متعدّد در فهرس گوناگون در خصوص مترجم و شارح و این اثر، به نظر می‌رسد آن‌چه که در *فهرست کتابخانه ملی ملک* آمده قریب به صواب باشد، بر این اساس، گزارش و ترجمه‌ی فارسی رساله‌ی یاد شده از ابو عبید جوزجانی بوده که به نام عضالدین به فارسی برگردانده شده و مراد از عضالدین هم آلپ ارسلان سلجوقی (درگذشته به سال ۴۶۵ هـ) می‌باشد و شرح فارسی (نسخه‌ی حاضر) نیز از بابا افضل کاشانی باشد؛ به هر حال احتیاج به بررسی دارد.

35. در این نسخه چنین است و صحیح آن: « فی ما رمنا بیانہ... » می‌باشد.

36. بخش مختصری از فصل نخست کتاب *أسرار النجوم* است. ناگفته نماند نسخه کاملی از آن در ادامه به نظر خواهد رسید.

37. شرح حال فارابی برگرفته از کتاب: *عیون الانبیا فی طبقات الاطباء*، اثر ابن ابی اصیبعه است که با اندکی تلخیص از کتاب یاد شده استخراج و در این رساله آمده است.

38. «سنب غازان» نام گنبد غازان خان در تبریز بوده که سلطان محمود خان ایلخانی مشهور به غازان خان (۶۹۴ - ۷۰۳ هـ) ساخته است؛ به محله‌ای که این گنبد در آن قرار داشته در تداول عامیانه «شام غازان» نیز گفته می‌شد (به *لفت نامه دهخدا*،

ذیل مادهی «شنب غازان» مراجعه شود).

³⁹ . آغاز اصل کتاب به صورت: «الحمد لله الذی أنشأ هویات الماهیئات ...» است، نسخه‌ی حاضر فاقد مقدمه می‌باشد.

⁴⁰ . از این رساله، نسخه‌ی دیگری نیز به شماره‌ی «۱۱۰۷۷/۳» در این کتابخانه نگهداری می‌شود.

⁴¹ . این رساله بخش مختصری از کتاب *نزهة الارواح و روضة الافراح فی تاریخ الحکماء* در شرح احوال ارسطو می‌باشد.

⁴² . این رساله در واقع شرح حال فارابی می‌باشد، که به عینه و تمامه از *وفیات الاعیان و انباء ابناء الزمان*، ابن خلکان نقل گردیده است.

⁴³ . در این نسخه چنین است و صحیح آن، همچنان‌که در نسخ دیگر هم است، «ندل» می‌باشد.

⁴⁴ . به جهت سقیم بودن نسخه‌ی مستنسخ عنه، کاتب کلمه‌ی «تالیاً» را به اشتباه «بالتاء» خوانده و به همان صورت ثبت نموده است.

⁴⁵ . رساله‌ی حاضر نسخه‌ی دوم از *رساله التکت...* در این مجموعه است، نسخه‌ی نخست آن در شماره‌ی ۶۲ / ۲۸۶ این مجموعه، از نظر گذشت.

⁴⁶ . نسخه‌ی دیگری از این رساله با شماره‌ی «۳۰۴۵/۱» در این کتابخانه موجود است.

⁴⁷ . این نسخه، فقط حاوی بخش پایانی *حل مشکلات الاشارات و التنبیحات* اثر شهیر خواجه نصیرالدین طوسی می‌باشد.

⁴⁸ . نسخه‌ی دیگری از این اثر با شماره‌ی «۱۱۵۷۹/۴» در این کتابخانه موجود است.

⁴⁹ . اصل متن یونانی این اثر در مصادر از ارسطو دانسته شده، لیکن مرحوم دانش پژوه در *فهرست دانشگاه* (ج ۴، صص ۹۵۴ - ۹۵۵ و ج ۶، صص ۲۱۶۰ - ۲۱۶۲) این انتساب را نادرست و کذب می‌پندارد! گفتنی است يك ترجمه‌ی فارسی از این اثر در دسترس است که از سوی «محمد اکبر بن نصرالله میرزا بن شاهرخ میرزا بن رضا قلی میرزا بن نادر شاه افشار» به فارسی برگردانده شده و اکنون نسخه‌ای از آن به شماره‌ی «۱۱۸۵» در کتابخانه‌ی مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران نگهداری می‌شود.